

Değerli Kubbealtı Dostları

Kubbealtı Akademi Mecmuası'nın yeni sayısında yine berâberiz. Bu sayımızda da değerli yazarlarımızın makâlelerine yer veriyoruz.

Mecmuâmıza her zaman olduğu gibi vakfımızın kurucularından mütefekkir yazar Sâmîha Ayverdi'nin bir makâlesiyle başlıyoruz. Ardından Ekrem Hakkı Ayverdi'nin "Kubbealtı Akademik Sohbet-leri Açılış Konuşması" ile devam ediyoruz. İsmet Binark'ın "Üç Se-çilmiş" yazısı, yapılmış bir konuşma metni olup burada Sâmîha Ay-verdi, Ekrem Hakkı Ayverdi ve İlhan Ayverdi anlatılmaktadır. Uğur Derman'ın hazırladığı Mâhir İz'in Siyâsî ve Edebî Hâtrâları'nın ikinci bölümünü de neşrediyoruz. Kemalettin Nomer'in geçen sayıda baş-layan Nâzım Hikmet makâlesinin ikinci ve son bölümü yayımlanı-yor. Bu arada Kubbealtı'ndan çıkan Çaybaşı'ndan Manisa'nın yazarı edebiyatçı Kemal Y. Aren ile eser hakkında Mehmet Nuri Yardım'ın yaptığı konuşmaya dergimizde yer veriyoruz. Mecmuâımızda ayrıca Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca, Prof. Dr. Beynun Akyavaş, Hanife Özer, Doç. Dr. Zeytune Tohti, Zeki Önsöz'ün yazıları ve Bekir Sıtkı Erdoğan'ın şiiri yer alıyor.

Vakfımızın kurucularından ve 1984-2009 yılları arasında Mütevel-li Heyeti Başkanlığı'nı yapmış olan rahmetli İlhan Ayverdi'nin mem-leketi Akhisar'da bir konağa Belediye tarafından ismi verildi. "İlhan Ayverdi Mahalle Konağı"nın açılışı 15 Mayıs'ta Akhisar'da yapıldı.

Kubbealtı olarak bu yıl 15-23 Mayıs târihleri arasında ikincisi düzenlenen Kocaeli Kitap Fuarı'na katıldık.

Kubbealtı sanat kurslarımız Mayıs ayında sona erdi. Ancak bâzı kurslarımıza talep olması üzerine Osmanlı Türkçesi, Hat Sanatı, Ney, Kânun ve Ud kurslarımız yazın da hizmet vermeye başladı. Bu kurslarımız 5 Haziran'da başlamış olup 7 Ağustos târihine kadar devam edecektir.

"Kubbealtı Sohbetleri", "Kubbealtı Mûsikî Sohbetleri" ve "Dur-sun Gürlek ile Târih ve Kültür Sohbetleri"imiz Mayıs ayı sonu îtibâ-riyle bu dönem tamamlanmıştır. Yeni sezonda sohbet toplantıları-mız, bu senenin Ekim ayından îtibâren yeniden başlayacaktır.

Kubbealtı'nda neşriyat faaliyetleri devam ediyor. Başta Sâmîha Ayverdi'nin olmak üzere diğer yazarlarımızın baskısı tükenen eserle-rini yeniden yayımlıyoruz. İlhan Ayverdi Bir Hayat Bir Lugat'ın 3., Âbi-de Şahsiyet'lerin 5. ve Cibâliden Kubbealtı 'na kitabının 3. baskısını yaptık.

Vakfımızın "40. Yıl"ı ile alâkalı olarak hazırladığımız büyük programın hazırlıkları devam ediyor. Konuyla ilgili teferruatlı bil-giyi önümüzdeki sayıda takdim edeceğiz.

Bu arada Kubbealtı'na 40 senedir hizmet eden ve mûsikî eğitimi veren

Yusuf Ömürlü Hoca için, 12 Haziran 2010 târihinde Tarık Za-fer Tunaya Kültür Merkezi'nde ESKADER ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ. müşterek bir saygı toplantısı düzenledi.

Sâmiha Ayverdi Anadolu Lisesi bu yıl da yeni mezunlarını verdi. Mezuniyet töreninde başarılı öğrencilere plâketler verilirken değerli yazar Selim İleri de öğrencilere hitâben bir konuşma yaptı.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı tarafından İstan-bul'daki liseler arasında tertip edilen "Deneme Yazma Yarışması"na öğrenciler ilgi gösterdi. Seçici Kurul, gönderilen denemeleri değerlendirdi. Sonuçları önümüzdeki sayıda îlan edeceğiz.

11 Ağustos 2010 târihinde idrak etmeye başlayacağımız mübâ-rek Ramazan ayını ve 9, 10, 11 Eylül târihlerinde kutlayacağımız Ramazan Bayramı'nızı şimdiden tebrik ediyor, hayırlı uğurlu geç-mesini diliyoruz.

Yeni sayımızda buluşmak üzere hoşçakalınız.

Kubbealtı

Bir Konuşma Metni*

Sâmiha Ayverdi

Buraya, kısa ve uzun vâdeli bâzı memleket mes'elelerinden söz etmek için gelmiş bulunuyoruz.

Evvelâ şunu söylemek isterim: Kırk yıllık yazı hayâtımda, Allah'a şükrederim, en basit bir menfaat kaygım ve endişem olma-mıştır. Kendimi, her zaman vâlide kâhyası Kasım Ağa'ya benzeti-rim. Köprülü'ye devlet dümenini teslim etmek için, kelle koltukta uğraşan o hamiyetli adama benzeyemesem de, şahsî herhangi bir çıkar gözetmeksizin, canını vatanına ve îmânına nezretmiş bir kim-se olmak emelimdir.

*

1- Az evvel, memleketin kısa ve uzun vâdeli mes'eleleri bulun-duğunu söylemiştim.

İlk adımda, âcil çâre isteyen dertlerin başında, şüphesiz ki anar-şi gelmektedir. 12 Eylül iktidârı ise bu işi elhak yüz akı ile başar-maktadır.

Ancak, her derdin kaynaklandığı temel sebepleri bulup teşhise varmadan, satıhdaki ârizanın tedâvisinden ciddî bir fayda beklene-mez. Alelâde bir baş ağrısını bile meydana getiren sebepler çeşitlidir.

Şu halde, anarşi tohumlarını ekip filizlendirerek dal-budak sal-dıran sebeplerin de köküne inmeden, bir nevi yatıştırıcı ve uyuşturu-rucu ilâç demek olan kânûnî cezâlarla bu derinden kaynaklı hasta-lık izale edilemez.

Bizce anarşinin kökü, bu fesat ve şekâvet tohumunu eken eller-dedir.

Acı olan, o kanlı eller, tarlayı müsâit bulduğu için Rus steplerin-den getirdikleri tohumları ekebilmektedirler.

Tarla, gençliktir. Dili târihi, dîni sulandırılıp sermâyesiz bırakıl-mış Türk gençliği, bu verimsiz kalmış tarlada, ayrık otları ile kap-lanmıştır.

İşte, solun babaları ve ağaları olan bu satılmış asların, kasıtlı ellerinden Türk maârifî ve dolayısıyla Türk çocuğu kurtarılmadıkça, milyonlarca anarşist asılıp kesilse de, aynı maârif çarkının dişleri arasından yenileri boy atacaktır. Böylece de, arkadan gelecek genç nesillerin bugünkülerden beter olacağı şüphesizdir.

* Bu metin, Sâmiha Ayverdi tarafından ağabeyi Ekrem Hakkı Ayverdi'nin evinde her ay kültür ve fikir dünyamızın mühim simâlarının bir araya geldiği mütad akademik toplantılardan birinde okunmak üzere hazırlanmış ve günümüzde de aktüalitesini muhâfaza eden noktalara temas eden konuşma metnidir.

2- Dün de bugün de Türkiye'nin en hayâtî mes'elesi maârifdir. Yâni, sivil ve askerî eğitim ve öğretim.

Dilini, dînini ve târihini, millî bir terkip halinde yoğurup Türk çocuğunun duygu ve idrâkine sindirerek mâledecek bir eğitim ve öğretim politikası, bugün şiddetle muhtaç bulunduğumuz kurtuluş adımıdır.

Vakit, kaybetmeden, sivil ve askerî mektepleri solcu hocaların ellerinden kurtararak, mektep kitaplarını tabîî Türkçe ile yazmak, resmî yazışmalarda, radyo ve televizyon konuşmalarında gene tez elden tabîî Türkçeye dönmek gerek.

Türkiye, sakat ve kasıtlı bir maârif politikası ile yıkıldı. Gene, sağlam bir millî maârif politikası ile kurtulabilir.

Aksi halde, süre gelen bu eğitim ve öğretim çarkı içinde evlâtlarımızı hebâ etmekte devam edersek, gelecek nesiller, bu günkölere rahmet okutacak vatan hâinleri olarak karşımıza çıkacak ve dış düş-manların hizmetinde birer Babrak Karmal* ve avanesi olacaklardır.

Şu halde anarşi mihrakları denen maşaları temizlemekle, anar-şinin kökünü kazımak mümkün olmadığına göre, onları birer maki-neli kukla gibi kurup ortaya salan fikri ve fikir babalarını tasfiye etmek gerek.

Bu acı gerçekler karşısında, Türk maârifine ehil eller vâsıtası ile bir millî karakter çizmek zamânî çoktan gelmiş, hattâ geçmiştir.

Tek kanatla kuş uçmadığına göre, Türk maârifî de bir millî ve mânevî planın müşterek ve târihî muvâzenesi içine girmediğçe, ir-fan, medeniyet, siyâset planında bir arpa boyu yol alması mümkün değildir.

Şu halde, Türk çocuğunu, taassuptan arınmış bir derûnî îman ile mânevî mes'ûliyet anlayışı içinde yetiştirip, târihî Türk dinamiz-mi ve milliyetçiliği içinde sigortalamak gerekmektedir.

Sola başını bağlayarak vatandaş kanını içen adamlarla, toprağı ve îmânî için gâzi veya şehit olmaya can atan Mehmetcik nasıl kıyas-lanır?

Bu gün de Türk gücünün içine arıtıcı ve yapıcı İslâm îmânını katmadan, o, cihâna meydan okuyan Mehmetciğı bulmak kâbil değildir.

Tekrar edelim: Sol havalı maârif çarkı Türk gençliğini parçala-yıp tuz-buz etmekte devam ettikçe, arkadan gelmekte olan nesille-rin bu günün anarşistlerinden daha kan içici birer vatan hâini olarak sahneye çıkacaklarından şüphe edilmemelidir.

3- Sivil mektepler kadar askerî okullar da komünizm tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Subay, bu güne kadar, hep tek taraflı sol neşriyat okudu. Maale-sef hâlâ da elindeki kitap ve gazete soldur.

Solcuların kaleminden çıkmış, edebiyat kitapları ise, subay namzetlerini komünizm sempatizanlığına hazırladı.

Ammâ işin asıl can alacak noktası, askerî liseleri kolej haline getirerek, yabancı dille tedrisâtı orduya sokmak karârıdır.

1952'den beri mekteplerimizde "yabancı dil tedrisâtı" yerine "yabancı

* (1929-1996) Rusların Afganistan'ı işgali sırasında 1979-1986 yıllarında Afganistan devlet başkanı olmuş komünist vatan hâini.

dille tedrisat” politikası, Avrupa, Amerika ve Siyonizmin çok ustalıklı ve maalesef muvaffak olmuş bir kültür emperyalizmi gereğince yürütülmektedir.

1952’de Ankara Yenişehir Lisesi, Oxford Üniversitesi Arkeoloji profesörlerinden Brown’un gayreti ile “Yabancı Dille Tedrisat”a dönmüş ve yirmi sene sonra da bu adam, memleketi lehine gerçek-leştirdiği azimli çalışmaları yüzünden, Kraliçe’den madalya almış-tır.

Bugün ise kolejlerin adedi, alabildiğine çoğalmış ve Türkçe ted-risat yapan lise ve üniversitelerimizin, bir aşağılık [duygusu] içine düşürülerek, onlar da yabancı dille tedrisat hazırlığı içine girmiştir.

Lozan anlaşması gereğince, yeniden yabancı mektepler açılma-makta ise de, bu iş, bizim gafletimizden ve batılıların açığözlülü-ğünden, planlı ve şuurlu olarak, Türklere, Türk parası ile yaptırıl-maktadır.

Evvelce bir barakada kurulan “Ortadoğu Üniversitesi” şimdi hektarlar ile toprak işgal etmektedir. Ve en acısı, her fakültede araş-tırma yapacak olan profesörün Amerikan tâbiyetinde olması husû-sunda, nizamnâmede bir madde vardır.

*

Boğaziçi Üniversitesi de, bu oyunun yeni bir örneğidir. Âdeta, Üniversite içinde bir Türkçe yasağı vardır. Profesörler dahi araların-da İngilizce konuşurlar. Hattâ Osmanlı Târihi bile bir İngiliz’in yaz-dığı kitaptan okutulur.

*

Eğitim ve öğretim mevzuunda şunu da ilâve etmek lüzumunu duymaktayız:

Tevhid-i tedrisat kânunu çıktığı zaman Türkiye’nin nüfusu on üç milyondur. Şimdi ise kırk beş milyon. Bu nüfusun yarısından faz-lasını gençler teşkil etmekte. Maârif Bakanlığı bu yirmi milyonu eği-tip öğretmeye muktedir midir? Şu halde, iktisâdî devlet teşekkülleri ile iş birliği yaparak, merkezî sistemin tatbikatını, ayrı müesseseler-in koynuna vermek doğru olmaz mı?

*

Şu çok ehemmiyetli noktaya da parmak basıp, çâresini isteme-nin bir vatan vazîfesi olduğuna inanıyoruz:

Maârif, çeşitli istikâmetlerden gelen, politik rüzgârlara kapalı bulunması gereken, mahrem bir sâha olmalıdır.

Ne yazık ki Türk maârifi bugüne kadar, siyâsî müdâhale ve tasallutlardan uzak kalamadığı için, her iktidârın maârif vekili, bağlı bulunduğu partinin fikrî temâyül ve esintisine göre, bir yol tuttur-muştur. Partilerde zihniyetler değişebilir, fakat içine politikanın gir-memesi îcap eden, maârif felsefesi asla değişmemelidir.

Hiç değilse muhalefetin ve şer kuvvetlerin dili tutulduğu şu, fırsat devrinde Türk maârifi, gelip geçici ve yıkıcı heveslerin esintisi ile, kalıptan kalıba girmekten kurtarılarak târihî ve millî bir felsefe-nin muhâfaza ve emniyeti içine alınmalıdır.

*

İsraf:

4- Memleketin belini büken sebepler arasında isrâfın uğrattığı kayıpları unutmamak lâzımdır.

Hastahâneler, resmî, gayri resmî müesseseler, kışlalar, mektep-ler birer maddî-mânevî israf yuvalarıdır. Öyle ki, yemek, elektrik-havagazı, su, kırtâsiye harcamaları, düğüm üstüne düğüm vuran başka ülkelere kıyasla, Türkiye rekor seviyesindedir.

1962 senesinde, Ankara Numune Hastahânesi Başhekimî Dr. Şemsettin Uzdilek'e müracaat eden bir genç, yüksek tahsiline de-vam edebilmek için çalışmaya mecbur olduğunu, kendisine hasta-hânedeki herhangi bir iş verildiği takdirde bunu memnuniyetle kabul edeceğini söylediği zaman, müracaatçıya müspet cevap veren Baş-hekim, gence, gece on ikiye kadar lüzumsuz yanan bırakılmış elekt-rik ve havagazlarını kontrol vazîfesini vermiştir.

Sene sonunda da hastahânenin elektrik ve havagazı faturaların-da yüz bin lira gibi, o devrin para kıymeti dikkate alınınca, ibretle mütalâa edilecek bir tasarrufun ortaya çıktığı görülmüştür.

Sonra da bu tasarruf ile, hastahâneye lüzumlu olan su deposu yapılmıştır. Misalleri çoğaltmak mümkün. Amma lüzum yok.

*

Kürtçülük Mes'elesi:

5- Memleketin büyük dertlerinden biri de, kürtçülük dâvâsıdır.

Peşin olarak şunu söylemek gerekir ki, kürtlerin bu şuursuzca nasyonalist taşkınlık çizgisine gelmelerinde, bizim kötü idâremizin payı olduğu, inkâr edilmemelidir.

Meşrûtiyete kadar kürtlerde bir etnik ayrılık fikri yoktu. O zaman da Kürt, bir Türk boyunun devam ve zürriyeti olduğunu bilmemekle berâber, kendisini Türk'e yabancı hissetmiyor, aynı devletin ve dînin çatısı altında huzur ve sadâkatle yaşıyordu.

Şark vilâyetlerimiz, Türk, Kürt ve Ermeni'lerin birlikte geçinip gittikleri bir vatan parçası olduğu halde, Ermeni azınlığın, haça bağ-lı olması yüzünden, batıya ve Rusya'ya yakınlığı çok daha kuvvetli idi.

İşte Rusya ve 1900'lerin kudretli İngiltere'si, Ermenilerin hem dîni temâyüllerinden faydalanarak hem de Osmanlı Devleti'nin def-terini dürerek istiklâl hayalleri ile, isyan üstüne isyan çıkarıyorlardı. Batı ve Rusya, para ve silah yardımı ile kışkırtarak memleket sathın-da kanlı ayaklanmaların birbirini kovalamasına yol açıyorlardı.

Yıllar değil, asırlarla bu böyle gitti.

Ermeni isyanlarında, unutulmaması lâzım olan nokta, Türkler kadar Kürtlerin de katliâma uğradıkları keyfiyetidir.

İstiklâl Harbi ile artık şarkta bir Ermeni tehlikesi kalmamıştır. Ama Çarlık Rusya'dan Türk düşmanlığını devralmış olan komünist Rusya ve kendi başının derdine düşmüş olmasına rağmen batı, şarkta bir tampon devlet kurmak sevdâsından vazgeçmiş olabilir mi?

Geçmediklerinin fiilen ispatı da, bu defa Ermeni azınlık yerine, Kürt'lerin sırtını sıvazlayarak, aynı sahte istiklâl vaadi ile şimdi de mâsum

olduğu kadar gâfil de olan Kürt'leri kullanmakta bulunma-larıdır.

Bir Türk ata sözü: "Yemeyenin malını yerler," der.

İşte, uzun yıllardır bizim sâhip çıkıp, dilimizi bile öğretmediği-miz, millî hars ve heyecanımızı aşılayarak sağlama alamadığımız bu topluluğu, düşman menfaatlerinin hizmetkârı etmek hatâsını işledik.

Devamlı ve samîmî bir gayretle, yekvücûd olabileceğimiz bu temiz insanları, Moskof'a mâletmiş bulunuyoruz.

Çâre nedir? Bu girdapdan nasıl çıkılır? dersek, büsbütün fırsat kaçmadan, doktordan, avukattan, öğretmenden, din adamından, fazîletine, hamiyetine, bilgi ve îmânına güvenilir gruplar yetiştirip hazırlayarak, Türk'lük şuuru misyonu ile, aralarında vazîfe görmeyi temindir. Böylece de, gaflet, cehâletle kucak kucağa gelmiş ve men-faatle de vahşileştirilmiş kütleleri uyarmak ve uyandırmak, ilk iş olmalıdır.

*

Doğum Kontrolü:

6- Memleketi yaralayan dertlerden bir başkası da nüfus planla-ması adı altında, Türkiye'nin büyümesini önlemek isteyen politikadır.

Çocuklarımızı, daha doğmadan ölüme mahkûm etmeyi, mem-leket lehine bir hareketmiş gibi gösteren bu politikanın hazırlayıcı, teşvikci ve sermâyecisi başta İsrail, Amerika ve Rusya'dır.

Köy halkı, aspirin dahi bulamazken, tâ ayağına kadar doğum kontrol hapları gitmektedir.

Bu işi sadâkat ve ciddiyetle tatbîk edenler kimlerdir? dersek, dost maskeli düşmanlardır, demek hakikatin tam ifâdesidir. Eğer basîretle gerçeklere bakacak olursak, hangi millet ve devletlerin hesâbına evlatlarımızın kanına girdiğimizi görmemiz kolaylaşır.

Anarşi, rekor seviyesine çıkmış, trafik kazâları ve cinâyetler gi-bi, gayri insânî ve gayri medenî tutum ve yaşayışımızın zâten kıya-sıya can aldığı memleketimizde, bir doğum kontrolü gibi hatâlı işe dört elle sarılmak kadar abes ne olur?

Âilelerin, çocuklarını beslemek ve yetiştirmek gücünde olma-dıkları, çocuk ölümlerinin, bakımsızlık yüzünden yüksek rakamlara ulaştığı, bu inanan veya bile bile o hiyânet şebekelerinde vazîfe alanların, karşı tezleridir.

Halbuki, doğum kontrolü teşkilâtına, ilâçlara memleketin en hücrâ köşelerine kadar sokulan ekiplere harcanan paralar, çocuk bakımına tahsis edilmiş olsa, nice vatan evlâdı kurtarılmış olur. Ammâ bu masrafların yükünü çeken Türkiye değil, yabancı ülkeler-dir. Bizim genişlememizi istemeyen düşman ülkelerdir.

Biz de bu işe râzı olarak, topraklarımızda o hiyânet şebekeleri-nin at koşturmalarına cân u dilden izin vermekteyiz.

Çocuk bakıp yetiştirmek güç, öldürmek ise kolay iş...

Yer altı ve yer üstü servetlerimiz âtıl durmakta. Onları işletebil-sek Türkiye, yüz milyonu rahatlıkla besler yetiştirir.

Memlekete refah getirmek yolunda ilmî ve ciddî bir çalışma temposunun içine girildiği takdirde, çocuk katliâmı gibi bir fâciayı

destekleyenlerin sahneden kovularak çekilecekleri âşikârdır.

Rusya'da nüfus artmamaktadır. Zira komünist rejim, âileyi baltalamış, fabrika mahkûmu ettiği ve evinin dışına ittiği kadından, analık hakkını bir bakıma tahdîd etmiştir.

Fransa gibi bâzı batı ülkelerinde ise, doğumu kösteklemek şöyle dursun, her yönü ile teşvik edilmekte ve âilelere verilen çocuk bakımı zammı, fevkalâde yüksek tutulmaktadır. İsveç'te ise çalışan kadınlara 9 ay doğum sonrası izni verilmektedir.

Neticede, Millî Güvenlik Konseyi'nden beklediğimiz, bu "Men-fur Kıyım" planına son verilmesi ve bunu da kamu kesimine akset-tirerek, o sinsi vatan hiyânetinin önüne geçildiğini duyurmakla hal-kı ferahlığa kavuşturmasıdır.

*

Yabancı Memleketlerde Çalışan Türkler:

7- Târihte ilk defa, ekmeğ parası uğruna yâdelerde çalışmaya, uşaklık etmeye giden Türk evlatlarının acılı ve acıklı hikâyesini böyle üç beş satırla anlatmak mümkün değildir.

Bu hazin dâvânın bir millî yara hâline gelmiş olduğunun şuuru-na varmış kalemler, keyfiyeti sık sık teşrih masasına yatırır olmuş-larsa da, bu dert, ferdi ve mevziî tedbir ve teşhisleri çoktan aşmış bir devlet işi haline gelmiş bulunmaktadır:

a) Türkiye'den olgun sayılacak yaşta yabancı memleketlere gidenlerin dahi o farklı ve üstün hayat standartları tarafından ezilerek millî şahsiyetlerinden fire vermemesi düşünülemez.

b) Dış memleketlere âileleri ile berâber çocuk yaşta giden veya oralarda doğanlar ise, kültür, coğrafya, görenek ve gelenek bakımından vatanlarından tamâmiyle kopmuş olarak yetişmektedirler.

c) Bugün bir döviz fabrikası olarak gördüğümüz işçinin, memleketin kesesine ilâve ettiği bir kısım kazancı yüzünden, yâd illerde uşaklık etmesi yadırganmamakta, hattâ hoş karşılanmaktadır.

d) Fakat yakın zamanda bu döviz fabrikalarından memlekete para akmayacaktır. Zira orada doğan veya büyüyenler için artık bir sıla hasreti bir vatan duygusu yoktur.

Olamazda. Nasıl olsun ki gözünü açtığı, ekmeğini yiyip suyunu içtiği, âdetleri ve an'anesi ile haşır neşir olduğu memleketi vatani olarak tanımıştır.

Artık orada yaşayacak, evlenip çoluk çocuk sâhibi olacaktır. Hattâ olmaya başlamıştır bile.

Şu halde, kök saldığı bu yeni vatani bir kenara itip, ana baba ve ecdâdının vatanını nasıl düşünebilir?

Dilinden, dîninden, târihinden habersiz olduğu ülke, sisler için-de bir hayalden, ibârettir. Kendi gerçeği, böyle bir hayâle nasıl el uzatır, nasıl yardım eder?

Belki yakında anası babası da ölecekler, kendi soyu ve zürriyeti ise burada uzayıp gidecektir.

*

Sırtlarına bir millî ve mânevî zırh giydirmeden ednâ menfaatler uğruna fedâ ettiğimiz iki milyon vatandaşımızın yarından fazlasını kaybederken, artık o ednâ menfaatten de ümit kesmemiz zamânı geldiğini düşünmek gerekmektedir.

*

Son sözü, daha kestirme, daha açık tekrarlayalım: Yabancı ülke-lerde çalışan vatandaşlarımızdan memlekete gelmekte olan döviz, ilk kâfilelerin çocuklarından gelmeyecektir. Zîra onların vatani, artık Türkiye değil, yaşayıp kök saldıkları yabancı topraklardır.

28.12.1980

Kubbealtı Akademik Sohbetleri Açılış Konuşması

Ekrem Hakkı Ayverdi*

Muhterem dâvetliler!

Muhterem dâvetliler, aziz misâfirler,

safâ geldiniz. Bize iç kuv-vetleri getirdiniz. Hürmetle cümleyi selâmlarım.

En geniş ölçü ile biz 600 milyon¹; daha husûsî şartlarla sayı-lınca 100 milyon; ammâ bir bakıma sâdece 35 milyonsunuz der-lerse daha fazlasını kolaylıkla kabul ettiremeyiz. Bu vâhidlerin sağ-lamlığı nispetinde, kademe kademe dünya cemiyetinin âzâsı olmak-tayız.

Müşterek îmânımız, itikatlarımız, mâzimiz, târihimiz, birlikte mücâdelelerin doğurduğu bağlar, sanatımız, edebiyâtımız, büyük mûsikî ve mîmârîmiz, bunlardan süzülen zevkler, sevinçler, neşve ve vecdler vicdânımıza şuurumuza hâkim olmadıkça ve kaziyenin aksiyle, bu kanaat, îman ve zevklerimize târih ve şahsiyetimize kas-ten ve cehlen yapılacak en ufak bir mücâdeleye karşı, bir zenberek şiddetiyle şahlanmadıkça, teneffüs ettiği hava bir olan, bir 35 mil-yon, bir millet değiliz, demektir.

35 milyonun her ferdi kendi hesabına müsâmahalı olacaktır; ama onun herhangi bir rûknüne karşı her türlü yan bakışı bile affet-meyecektir. Hele milletin şahsiyetine yapılan bir sitem veya bir târi-zi asla müsâmaha ile karşılamayacaktır. Kendi kıymetimizi bilip takdir etmeye şahsımız için değil, milletimiz için mecburuz; bir lu-tuf olarak bu millet içinden çıktığımızın kefâretini ödemek, o büyük şerefi korumak için birer serdengeçti olmamız vâcibdir.

Kendi cemaatleri nâmına müsâmaha nedir bilmeyenlerin zehirli telkinleriyle, geniş görüşlülük, beynelmilelcilik edebiyâtı yapan ya-van, sudan insanlar olmayacağız. Bizi asıl korkutması lâzım gelen cihet, bu gibi tesirlerle, tozun, dumanın ufukları sarması ve 35 mil-yonun, neficede bir gün, otuz beş bine ve bir de bakarsınız otuz beşe düşüvermesidir. Hayır, hayır, bu olmayacaktır; küçülmeyeceğiz. Hak buna müsâade etmeyecektir. Gayretimiz 35 milyonun her biri-nin teker teker bu miktarın kopmaz bir cüz'ü olmasıdır; sürüden ayrılmaları önlemektir.

Bizim bu cemiyetimizin ismi üstündedir; İstanbul'un ve Fâtih'in hizmetinde olmak yolundayız. O da yukarıda söylediğimiz zihniye-tin bir safhasıdır. İstanbul Fâtih'i'nin sâdece kılıcı yoktur; kılıcı ile aldığı bu şehre, her şeye rağmen, silinemeyen Osmanlı damgasını vurması asıl ehemmiyetli

* İstanbul Fetih Cemiyeti Reisi

¹ Nüfûsla ilgili verilen rakamlar, 1970 yılı istatistik rakamlarıdır.

tarafıdır. İlme, fikre, edebiyâta, mîmârîye hizmeti, bir millî program olacak mahiyetteki son derece isâbetli siyâsî görüşü pek büyük kıymet taşır.

Cemiyetimiz çeşitli faaliyetleriyle, neşriyatıyla, vasıtalı bir yol-da, yukarıdan beri söylenenleri tahakkuk safhasına ulaştırma gay-reti içindedir. Fakat kâfi midir? Beşerî tâkatın üstüne çıkılmadığı için, ancak bu kadarı olabiliyor.

Türk Ev Kadınları Derneği gibi, mütevâzî bir isim altında çalı-şan kıymetli topluluğun şimdi açılışını yaptığı Kubbealtı Akademik Seminerleri teşebbüsü, senelerdir içimizde saklayıp, dile getireme-diğimiz arzumuzdur; zamîrimizdir.

Bu zamîrimizi file çıkaracak fikir yüzde yüz bir tevârüt (ortak düşünce olarak), bir ilham halinde onlardan geldi; ismi onlar buldu; bunda en ufak bir îmâmız dahi olmadı. Karşılıklı konuşma sonun-da, nizamnâmemizin sarâhatine istinâden onlara meydanı açtık. At onların, meydan bizimdir. Biz hiçbir minnet beklemiyoruz; sen ben iddiası yoktur; yapılan müşterektir; iki taraf da hizmet yolundadır. Birinin birine teşekkürü sağ elin sol eli sıkmasına benzer.

Biz milletin bir ferdi olmakla iftihar ediyoruz, gurur ancak millî olunca meşrûiyet kazanır. Biz de millî bir gurur duyuyoruz. Mille-tin fevkinde olduğunu zannedenlerin safında değiliz; milletin sâhibi değil, hâdimiyiz.

Zîra hutbede sarfedilen “Sâhibü’l-Haremeyn” ünvanını, akabin-de “Hâdümü’l-Haremeyn” şeklinde tashih eden ve dört asır kulağı-na bu ses gelen bir milletteniz. Sâhip olmak ne haddimize? Millet bizi hâdim olarak kabul eder ve teveccühünü esirgemezse ne devlet!

Kardeş cemiyetin de böyle düşündüğünü tahmin ediyorum. Böylece hareket ediyoruz. Ne birinin ona, ne onun birine şükran borcu vardır.

Fakat Fetih Cemiyeti’nin ve dolayısıyla Türk Ev Kadınları Cemiyeti’nin bir teşekkür borcu vardır. Burada evvelce yapılan toplan-tılara iştirak edenler bilirler; yer döşemeleri eski, gayrı muntazam bir taştan idi. Pek de hoş bir manzara göstermiyordu. Hersek’te Tara Nehri boylarının gözcüsü eski serhad beyleri ahfâdından, Üsküp Belediye Reisi, âzâmız Fevzi Tara Bey, fabrikasının güzel mâmûlleriyle bu gördüğünüz döşemeyi yaptı; kendi vâsıtalarıyla îtinâlı bir şekilde döşetti. Ayrıca nefis bir tablo hediye etti. Eğer bu tâmir olmasaydı, Kubbealtı teşebbüsünün burada yerleşmesi güç olur ve bu revnaklı hâli bulamazdı. Perdelikleri teberru eden Nârin Fabrikası’na başka yardımları dokunan müesseselere de teşekkür ederiz.

Cümleyi aşk ve şevk ile selâmlarım.

2 Mart 1970

Siyâsî ve Edebî Hâtıralar (2)

Mâhir İz

A rlık edebiyat bahsine girebiliriz: Cenap Şehâbeddin der ki: “Bahçede çiçek toplar, kelebek kovalar iken şâir oluvermişim.” Onun gibi, biz de önümüze gelen kitaplardan, duyduğumuz heyecanlarla arûzun âhengiyle kü-çük yaşta kendimizi şiire kaptırdık. Daha mektep çağlarında dersle-rimizi lâyıkiyle yetiştiremezken edebiyatla meşgul olmaya başla-mıştık. Edebiyat, bilirsiniz ki sanâyi-i nefisenin hemen herkes tara-fından kolaylıkla muhit bulabileceği yer. O kadar derin mûsikî ho-casına, o kadar üstad ressam veya heykeltıraşa ihtiyaç yok. Kitaplar, şöyle bir parça ülfeti olan kimselerle muhit yaptı mıydı, çabukça açılır, tecelli eder. Biz de mektepte o zamanki devirde eski edebiyâtı öğrenmek için Müntehebât-ı Mîr Nazif isimli bir mecmua-i edebiyat vardı, dîvan edebiyatından toplamalar. Onlardan şöyle böyle oku-yalım derken, daha mektep sıralarında yazmaya özenerek biz de şiir yazalım dedik, her gencin başına geldiği gibi...Sonra tuttuk, Bedâyi-i Edebiye, Nefâis-i Edebiye gibi antolojileri karıştırdık. Hâsılı böyle bir hevese kendimizi kaptırdığımızda Tevfik Fikret’in tesiri altında kalmışız. Kendi yazdıklarımızı o dile benzeterek, o ağdalı üslûba devama başladık. Biz farkında değiliz tabîî. Rübâb-ı Şikeste’yi okumuşuz. Haluk’un Defteri’ni okumuşuz. Mevzua göre onların te-siri altında hareket ediyoruz.

Henüz Millî Mücadele öncesi Ankara’nın bir vâlisi vardı: Azmi Bey. Bu zat bize akraba olurdu. Oğluyla mülâki olabilmemiz için onu da berâberinde Vilâyet binâsına götürürdü. Biz de gider, vâli-nin çıkmasını beklerdik. Yakınlığımız olduğu için arabasına binip eve gideceğiz. Vilâyetin Mektubî Kalemi² vardı. Oranın mektupçu-su da Tomar-ı Turûk-ı Aliyye sâhibi Sadık Vicdâni Bey³ idi. Eskiden Hüdavendigâr yâni Bursa Mektupçusu, nüktedan, bi’l-bedâhe şiir söyleyen kuvvetli bir şâirdi. İmzâsını “Ahkar-ı ibâd-ı Sübhânî / Ebû Rıdvan Sâdık Vicdânî” diye atardı. Mânâsı “Allahın en hakir kulu, Rıdvanın babası Sâdık Vicdânî.” demek oluyor. Bu zat tabîî muhi-tinde en bilgili bir zat olduğu için etrâfını öyle istihfaf ediyor. Hal-buki Mektubî Kalemi’nde Muhsin Bey isimli bir mümeyyiz var, o da şâir adam. İstiklal Marşı için açılan müsabakaya iştirak etmiş olan 724 şâirden biri. Onun şiiri, seçilip sona kalan altı marş güfte-

² Nezâretlerde, vilâyetlerde yazı işlerine bakan kalem.

³ Tomar-ı Turûk-ı Aliyye (Tarikatler ve Silsileleri) adlı eserin sâhibi Türk şâiri. (1864-1939)

sinden biridir. Tesiri altında kaldığı Fikret vâdisinde öyle musannâ şiirler yazar.

Bir zat daha var Mektubî Kalemi'nde, kır sakallı. Bir ayağını al-tına alarak dizini kaldırıp, bir ayağını da oturduğu kanapenin üstü-ne atıp yazıyor. Bizde de eskiden beri, çocukluğumuzdan beri güzel yazıya karşı, bir merak var. Küçüklüğümüzde, talebeliğimizde mat-bû meşkler vardı hüsn-i hat yazmak için. Ben hüviyetini merak et-tim, zîra dâire-i resmiyede artık o tarzda yazan kimse kalmamıştı. Otursun dizini diksin, kâğıdı üstüne alıp, kamış kalemle yazsın. Meşk yazıyor zannettim. “Ne yazıyorsunuz?” diye sordum. “İçer-deki mektupçuya hicviye yazıyorum” demesin mi? Aaa...burada mektupçu şâir, mümeyyiz şâir, hulefâdan bu zat da şâir. “Aman efendim, isminizi öğrenebilir miyim?” diye sorunca: “Benim adım Said, Yozgathıym. Fennî mahlasıyla şiirler yazarım. Bir gaz sandığı dolusu defterim var. Senin de merâkın mı var?” dedi. “ Teşekkür ederim, lutfedersiniz” cevâbıma karşı, hemen tuttu, çekmeceyi çek-ti, bir defter çıkardı verdi. Hani bir parmak kalınlığında mektep defterleri vardır ya... Onun her sayfasına bir gazelini yazmış. Bizim kusurumuz, bu defteri okuyup bitirdikten sonra bir başkasını iste-mek lâzımdı, onu yapmadık. İçinden beğendiklerimizi seçmekle ik-tifâ ettik.

Tabîî şimdi bu edebî hâtıralardan bahsederken, eskiye taalluk ettiği için eğer müsaade ederseniz bâzı açıklamalar gerekecek. Belki lüzumsuz addedilir amma bâzı şeylerin izahına zâruret olduğunu görüyorum. Meselâ bir beytinde Fennî Efendi şöyle diyor.

Bî-nikâb ü bâ-nikâb, arz-ı cemâl eylerdi yâr
Geh hilâli bedr ü geh, bedri hilâl eylerdi yâr

Mânâsı: Bâzen yüzü kapalı, bâzen açık olarak yâr güzelliğini gösterir. Bâzen bedri (dolunay)hilâl, bâzen de hilâli bedr hâline getirir. Fennî Efendi'nin, beğenerek yazdığım bu beytinin içinden tam dört ay çıkamadım, mânâ veremedim, amma zihnimden de çık-mıyordu. Bir gün Ankara'nın Nakşibendi semtine doğru yürürken, derhal bir ilham vâkî oldu. Bu beytin “yaşmak” devrine âit olduğu-nu anladım. O devri bilmeyenlerin, yaşmağı görmeyenlerin bunu anlamasına imkân yoktur. Bilirsiniz ki yaşmak iki parçadan ibâret-tir. Bunun biri aşağıdan ağız kısmını örter, biri de yukardan kapa-nır, saçı başı örtetek gözleri açıkta bırakır. Böyle olduğu zamanlar, görünen hilâl şeklidir. Aşağıdaki kısmı çektiği zaman tekmil yüz meydana çıkar, bedir olur. Yaşmaklı hanımlar alış verişe gittiklerin-de konuşmak lâzım gelirse aşağıdakini çeker, yüz meydana çıkar. Kumaşa bakacak, tezgâhtarla konuşacak. Sonra yukarı çekip yüzü-nü kapatır. Yaşmak ancak resimlerde görülür hâle geldi artık. Fennî Efendi o devirleri yaşadığı için bunu beytine aksettirmiş. Onun defterinden yaptığım müntehabat arasından bir şiiri vardı ki, o zamâna kadar görmediğim ifâde buluşları taşıyordu. Size burada okuyayım, içinde yine yaşmağın kullanılışından dem vuruyor. Bakalım nazar-ı dikkatinizi celbedecek mi?

Simsiyeh yanıp serâser dağ olaydım kâşkî
Hâr-ı cevre sînemi germekten etmezdim hazer
Sen çiçek, ben bir yeşil yaprağ olaydım kâşkî
Gam değildi pembe-veş fersûdelensem de bana
Tek leb-i şîrînine yaşmağ olaydım kâşkî
Bûşiş-i lâlinden etmezdim ferâgat bir nefes
Su içerken destine bardağ olaydım kâşkî
Hizmet-i ulyâ-yı yâre sarfederdim ömrümü
Bin sene dünyâda Fennî, sağ olaydım kâşkî

Bu kâşkî redifindeki â ve î harflerini uzatmazsanız vezin kalmı-yor. Keşke, meşke dediniz mi gümbürtüye gidiyor. Arûzun her vez-ninin kendisine göre bir okunuş tarzı vardır. Onun hakkını vermez-seniz kaybolur gider. Gazelin bugün anlaşılabilen beyitleri bulun-makla berâber, biz asıl “yaşmak” faslına gelelim; lâzım olan da orası.

Gam değildi pembe-veş fersûdelensen de bana

Biz pembe deyince rengi anlarız tabîî... Hemen gözümüzün önüne gelecek. Pembe Farsçada pamuk demek. Bilirsiniz ki yaşmak-lar, pamukludan yapılı; hattâ ütülerler, kolalarlar, dikkat ederler. Biz sonuna, ferâcelilere yetiştik. Şimdi diyor ki: “Ben o pamuklu gi-bi eskisem hiç gam yemem. Elverir ki, senin tatlı ağzına, dudakları-na yaşmak olsaydım.” E, ne münâsebet şimdi bu?... Pamuklunun dudaklarına temâsı olunca eskiyecek, ondan dolayı da gam yemeye-cek. Bu nasıl olur? İki parçadan ibâret olan yaşmağın alt kısmı du-dakların üstüne gelen rutubetten ve hava temâsından çabuk eski-yor. Bütün yaşmaklı hanımlar, çıkarıp baktıkları zaman neresinin eskimiş olduğunu görüyor, dudağa gelen o kısım eskimiş. Yaşmak devri artık geçtiği için bu beyit pek hoşuma gitmişti. Husûsiyeti olan bu gazeli, ben diyeyim bin, siz deyin binbeşyüz ... Otuz sene-dir kaç kere okuduk bilmem, bir de şimdi huzûrunuzda okuduk.

(Devam edecek)

Kâse-i Fağfur

Prof. Dr. Beynun Akyavaş

D iller bir nesilden öteki nesle yazı dilin-den evvel konuşma diliyle nakledilir ve öylece yaşar giderler. Keli-meler nasıl mânâların, mefhumların işaretleriye, yazı dilinin esâsı da seslerin işaretleri olan harflerdir. Harf ses değıldir, sesin işaretidir. Ancak meselâ Fransız dili étymologique bir dildir yâni yazısının için-de Latince'den başlayarak Fransız dilinin târihi yatar. Konuşma Latince'sinden Fransızcanın nasıl doğduğu, tabiat kânunları gibi olan dil kânunlarının, kâidelerinin kelimeler üzerindeki tesirleri yazıda açıkça görülür ve bu kânunlar, kâideler istisnâlar bir tarafa hiç değışmez. Bu sûretle ortaya çıkan Fransızca kelimelerde bir tek ses bâzen bir, bâzen iki, bâzen üç, dört harfle tesbit edilir, bâzen hiç okunmaz, vs. Halbuki Türkçe phonétique bir dildir yâni her sesin işâreti bir tek harftir. Bu bakımdan Türkçenin yazılışı kolaydır.

Hangi dil olursa olsun günlük konuşma dilinde kullanılan keli-meler sınırlıdır, cümleler kısa ve basittir. Ancak ilmi, ciddî konuş-malarda, bilgiye, kültüre ve elbette akla ve zekâyâ ihtiyaç vardır ve bunlar ancak zengin bir kelime hazinesi ile doğru düzgün cümleler-le ifâde edilebilir. Hele hitâbet sanatına yükselmiş konuşmaları din-lemek dinleme terbiyesi olan insanlara büyük bir zevk verir, bun-larda insanları âdeta kendinden geçiren, mest eden bir tılsım vardır. Ne yazık ki bugün güzel konuşan insanlar varsa da hitâbet sanatını bilen, hatip denilebilecek insanlar tek tük çıkıyor.

Konuşma dilinin kolaylıkları yâni jestler ve mimikler yazı di-linde yoktur. Yazı dilinin kolaylığı da düşünme zamânının olması-dır. Yazdığımız yazıyı beğenmezseniz yırtıp atarsınız, konuşmada geriye dönüş, silgi, müsvedde filan da bulunmaz. Söz ağızdan çıktı mı nereye kadar gideceğı belli olmaz!... Her ne kadar bir Latin ata-sözü: “verba volant, scripta manent” yâni sözler uçar yazılar kalır diyorsa da uçmadığı da olur ve bülbül dilinin belâsını çeker!... Vel-hâsıl dünyâyı idâre eden kelimeler ve sözlerdir.

Durup dururken başlayan kavgalara, gürültülere dikkat edin. İnsanlar neden kavga döğüş çıkarıyorlar diye düşünürsünüz. Sebep belli: konuşamıyorlar. Konuşabilseler, kelimelerini doğru dürüst seçebilseler aralarındaki mesele büyümeden, içinden çıkılmaz bir hâle gelmeden halledilebilir. Napolyon'un dediğı gibi “sözün girdiğı yerde silâha lüzum yoktur”.

Yüksek seviyede konuşabilmek, yüksek seviyede yazabilmek için beyni besleyecek eserleri okumak, okunanları hatırdâ tutup muhâkeme etmek, bilgili insanların sohbetlerinde bulunup can ku-lağıyla dinlemek, söylenenlerden doğru netîceler çıkarmak, dünyâ-nın kültür hayâtını tâkip etmek, düşünmek ve düşünce ufkunu açacak kelimeleri öğrenmek gerekir. Bu bütün dillerde böyledir.

Anadil her zaman bütün kelime hazînesi, grameri, cümle mî-mârîsi, târihi, gelmişi geçmişiyle öğrenilemese de okuyan, yazan, konuşan insanların, dilin en kıymetli servetlerinin başında bulundu-ğunu bilen herkesin kendi diline sâhip olması, muhâfaza etmesi, ko-ruması lâzımdır.

Dil kelime ve tâbirleriyle, sesleri ve mûsikîsiyle öğrenilmeli, doğru telâffuz edilmeli, yabancı tesirler altında kalmasına meydan verilmemelidir.

Bugün hepimizin bir dil sıkıntısı içinde olduğumuz âşikâr. Bize zenginlik veren, düşüncelerimizi, hislerimizi rahat rahat ifâde etme-mize yarayan birçok kelime ve tâbiri unuttuk, yerleri boş, bomboş kaldı. İhtiyaçlarımızı karşılayacak doğru ve hiç yadırgamadan, seve seve kabul edilecek kelimeler bulunamadı, yaratılmadı.

Dilin büyük zenginliklerinden olan ve eş mânâlı denilen keli-meler azaldıkça azaldı, dil fukarâlaşmaya başladı demeye gönlü-müz râzı olmasa da incelikler kayboldu. Meselâ harp, muhârebe, cenk, sefer, vs. gibi kelimeler bir tek savaş ile ifâde edilirse bu dilin kaybı-dır. Söz, lâf, lakırdı aynı şey değil, baş, kafa, kelle, ser, şef eş mânâlı mı? Eş mânâlı olmadıkları kullanıldıkları yerlerin ayrı olmasından belli. Yüz ile surat, çehre, ak ile beyaz, kara ile siyah, al ile kırmızı aynı mı? Şeref sözü yerine lâf, lakırdı sözü, kafalı adam yerine başlı adam denir mi? Yüzsüz ile suratsız aynı mânâyâ mı gelir? Kara toprak, kara gün, kara haber, kara kara düşünmek, kara kedi, yüz karası tâbirlerinden kara'yı çıkarın, siyah'ı koyun, anlamak için ak'la kara'yı seçersiniz. Al kanlara boyanmak, al bayrak, al sancak, alı al moru mor gibi tâbirleri kırmızı ile ne kadar al 'layıp pullasanız karşınızdaki insana anlatamazsınız. Misalleri istediğimiz kadar çoğaltabiliriz. O halde kelimeleri, tâbirleri nerede, ne zaman, nasıl kullanacağımızı bilmemiz gerekir.

Türkçenin en güzel konuşulması îcap eden, milyonlarca insa-nın dinlediği, seyrettiği televizyon kanallarındaki dil yanlışları, te-lâffuz yanlışları, uluorta konuşmalar, saymakla tükenir gibi değil. Bu, hele çocuklar ve gençler bakımından büyük bir dil tehlikesi, kültür tehlikesi yâni hayâtî bir tehlikedir. Dilimizin içinde bizi biz yapan, bizim olan bütün değerlerimizin, târihimizin, edebiyâtımız-zın, sanatımız-zın, terbiyemiz-zin, ahlâkımız-zın, vs. olduğu bilinmiyor mu?

Televizyon programlarına şöyle bir bakın, hangi haberden son-ra hangi haberin gelmesi gerektiği bile düşünülüyor.

Cesâret, kahramanlık rûhî bir güçtür. Vatanını, milletini koru-mak için Allah yolunda kendi hayâtından vazgeçme müthiş bir hâ-lettir. Başka insanların hayâtını kurtarabilmek için hiçbir şahsî men-faat hesâbı yapmadan tehlikeye atılmak cesârettir. Makâmından, mevkiinden,

rütbesinden, parasından pulundan endişe etmeden, korkmadan tehlikenin üstüne gitmek cesâret ister.

Bugün dağların başında vatan müdâfaası için canını ortaya koymuş, cesâret ve kahramanlık örneği, arslan gibi evlâtlarımız var. Gün geçmiyor ki bir şehit haberi gelmesin! Analar, babalar başta olmak üzere bütün Türkiye'nin içi alev alev yanarken böyle bir haberin hemen arkasından aklı başında hiç kimseyi alâkadar etme-yen, hiçbir haber değeri olmayan abuk sabuk bir haber verilir mi?

Eskiden bir âile, bir komşu sevdiği bir insanı kaybedince iki sokak aşırı evlerde bile radyonun sesi kısılır, kahkaha ile gülünmez-di. Artık böyle bir hürmet anlayışı da yok gâlibâ!...

Ahlâkın temeli olan edeb nerede? Cascavlak bir edepsizlik sokaklarda, parklarda, otobüslerde geziyor!... İki paralık bir yüzük, bilezik, küpe bile mücevher kutularında saklanırken eğer bunun adı sevgi ise neden en kıymetli mücevher kutusu olan kalpte saklanmaz da ortalıklarda dolaştırılır, teşhir edilir? Bunları televizyonlarda sey-rede seyrede tabî görmeye, taklit etmeye başladık. Acâip, hiç alışık olmadığımız televizyon programlarıyla beyni yıkanan, rûhunda dep-remler olan, hayâtı haydan gelmiş para ile eğlence olarak düşünen, vur patlasın çal oynasın yaşamak isteyen gençler bizim kaybımızdır.

Eskiden ancak büyük şehirlerde bize yabancı olan, bizim terbiyemize, geleneğimize göreneğimize, örfümüze, âdetlerimize uyma-yan tesirler altında kalanlar olabilirdi, bu tesirler köylere gitmezdi, gidemezdi, çünkü televizyon falan yoktu. Şimdi her şey aynı anda görülüyor, duyuluyor, aynı anda örnek alınıp taklit ediliyor.

Eskiden bir köy delikanlısı kasabaya inmek, öteki köye gitmek için atına, eşeğine biner, eline de transistorlu radyosunu alır, şarkı-ları, türküleri, haberleri, "Arkası yarın"ları dinleye dinleye oyalanır, eğlenirdi. Bugün o gencecik köy kızları düğünlerinde beşibiryerde-ye ilâveten havâî fışek de istiyorlarmış!...

Gençleri ruh bakımından, kafa bakımından güçlendirmek mâ-nevî dünyâlarını güçlendirmekle, sağlıklı yetiştirmekle, onlara gü-zel örnekler vermekle olur ve Türkiye'nin geleceği şahsiyet sâhibi, sağlam bir gençlikle teminat altına alınır. Biz mukaddes değerleri-mize sâhip bir gençlik görmek istiyoruz.

Televizyonlar vakit öldürmekten çok esas itibâriyle gelecek seneler için var olmalı.

Bugünün baş döndürücü teknolojisi, îcat edilen âletler, makine-ler hayâtı kolaylaştırıyor ama acaba insanın saâdetini mi hazırlıyor, yoksa felâketini mi? Bilen yok. Tabîî bunun cevâbı bu âletleri kulla-nanların rütbe-i aklına göre değişir.

Gelelim yine dil bahsine. Bir dokun bin âh dinle kâse-i fağfurdan!...

Elimde 19. asrın İstanbul'unu anlatan Fransızca yazılmış bir kitap var. Bu kitap meğerse Türkçeye çevrilmişmiş!... Merak sâika-sıyla alıp baktım. Türkçenin de, Fransızcanın da, İstanbul'un da başına gelenler!... Sayfaları şöyle bir karıştıralım:

“Tabla olarak festonlu balkonları olan iki büyük yivli sütun düşününüz; bu balkonların ortasından yine küçük balkonları taşıyan sütuncuklar ve küçük balkonların konik birer külâh demetini taşıyan başka balkonlar tasavvur ediniz.”

“Benimle İstanbul gezisine kalkan dostlardan biliyorum ki bu harikulâde görünümlerin, tıpkı tiyatro dekorları gibi, uzaktan görülmesi, bir çeşit perspektive kurulmalarını gerektirse, yaklaşınca prestij dağılır, hayal kaybolur...”, vs.

Mütercim şerefe yerine “balkon”, sanduka yerine “tabut”, hün-kâr mahfili yerine “pâdişâhın locası”, leb-i deryâ evler veya yalılar yerine “ayağını suya sokan evler”, takunya yerine “tahta paten”, mevlevîler, semâzenler yerine “döner dervişler”, semâ yerine “dînî vals”, sâhil saray yerine “ayağını suya sokan saray”, dergâh yerine “manastır”, derviş yerine “müslüman keşiş”, arzuhalci yerine “isti-dâcı”, kudüm yerine “darbuka”, Cadde-i Kebir yerine “Beyoğlu’nun Grand Bulvarı”, Sadrâzam Mahmud Paşa Hamamı yerine “Pa-zar’ın-Kapalıçarşı’nın-yanında bulunan Mahmut hamamları”, hilâl yerine “ay”, câmi yerine “müslüman câmisi”, akağalar yerine “be-yaz Arap haremağaları”, vs. demekte hiçbir mahzur görmüyor!...

Neticede, ilk sayfasından son sayfasına kadar esere yazık olmuştur, eserin sâhibine yazık olmuştur, tercüme etmeye kalkana yazık olmuştur, okumaya, anlamaya çalışana ise büsbütün yazık, eyvâh!...

Evvelâ tercümenin ne olduğunu düşünelim. Tercüme hem ilimdir (traductologie) hem sanat. Doğruluğu ile ilim, üslûbu yâni güzelliği ile sanat. Tercüme çok zor bir ilim ve çok zor bir sanattır. Eline kalemi alan mütercim her şeyden evvel yaptığı işin mesûli-yetini idrak eden, ciddî, araştırmayı bilen, kültürlü, mevzua ve her iki dile de hâkim, hassâsiyetleri olan bir insan olması şartı tercüme-nin ilk kelimesinden son kelimesine kadar vardır. Eserin aslı ile ter-cümesi arasında hiçbir fark olmamalı. Terâzinin bir kefesine tercü-me edilen eser öteki kefesine tercümesi konulunca kefeler aynı hizâ-da, dengeli duruyorsa o tercüme başarılıdır.

Kelimesi kelimesine tercüme demek kelimesi kelimesine (mot à mot) tercüme değildir. Öyle olsaydı sâdece lugata bakarak, kelimele-ri, tâbirleri lugat mânâlarıyla yan yana dizerek tercüme yapılabilirdi. Kelimenin tam mânâsını, değerini anlamak ve o kelimenin, tâbirin tercüme edilen dildeki tam karşılığını tesbit etmek, bunun için çok kelime ve çok tâbir bilmek gerekir. Mütercim tercüme etmeye çalıştığı esere sâdik kalarak, zor gelen cümleleri, paragrafları atlamadan, ilâ-veler yapmadan, düşünerek, araştırarak, o eserin her iki dilde de ya-zarı ve sâhibi imiş gibi davranmalıdır. Eserin tercümesinin doğruluğu-na inandıktan sonra kullanılan kelimelerin sıralanışında kulağı ra-hatsız eden sesler (cacophonie) varsa bunları önlemek, âhenge, üslû-bun akıcılığına, akışına îtinâ etmek mütercimnin vazîfeleri arasındadır.

Yabancı bir dili veya anadilini bilmek ne demektir? Konuşabil-mek mi, okuyup anlayabilmek mi? Yazabilmek mi? Konuşabildiği halde okuması yazması olmayanlar bütün dünyâda var!... O halde bilmenin başka

bir târifi olmalı. İşte o başka târif mütercim olmanın târifi, mütercim olmanın şartıdır. Mütercim hem kendi dilinin hem yabancı dilin rûhunu tanıyacak, inceliklerine, husûsiyetlerine vâkıf olacak, hem zevkli ve hem de kâbiliyetli olacak. Bütün bu şartlar bir tarafa, hele meselâ Türkçeden başka bir dile tercüme ederken öyle kelime ve tâbirlerle karşılaşılır ki mütercim âciz kalır, çünkü bu keli-me ve tâbirler bütün rûhuyla tercüme edilemez, en başarılı tercü-me-de bile kayıplar olur. Mânâyı verseniz o mânâda veya seslerde yine bir eksiklik kalır, âlem, hal, gönül, garip, âşinâ, vs. gibi kelimeler nasıl tercüme edilir?

Âlem adam, âleme maskara olmak, hayvanlar âlemi, kendi âle-minde, âlem yapmak, ne âlemde acaba, âlemi var mı, âleme verir talkı-nı, kendi yutar salkımı, vs. dediğimiz zaman âlem yine ol âlem midir?

İnsan âlemde hayal ettiği nisbette yaşar
Yahyâ Kemal

Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanırsın
Ziyâ Paşa

O halde, hâlim kalmadı, halbuki, kendi hâlinde, şimdiki hâlde, arzuhal, halden anlamak, bir hal oldu, hâli vakti yerinde, her ne hal ise, iç güveyisinden hallice, vs.

Gönül vermek, gönül belâsı, gönüllü, gönülsüz, gönlünü et-mek, gönül almak, gönül kırmak, gönlü olmak, gözü gönlü tok, gö-nül hoşluğu, vs.

Şükür minnet ol Allah'a gönlümüzü şâd eyledi
diyen Yûnus Emre:

Gönlüm düştü bu sevdâya gel gör beni aşk neyledi
derken nasıl bir gönülden bahsediyordu acaba?

İşin garibi, ben buralarda garibim, garibe yardım, garip garip çalan kaval, gönlü Allah sevgisiyle dolu, bu dünyâda kendisini gurbette sayan garib, vs. ve yine Yûnus:

Bir garib ölmüş diyeler
Üç günden sonra duyular

Eski âşinâlardan, âşinâ olmak, âşinâlık duymak, derd-âşinâ, göz âşinâlığı, vs.

İstanbul'un öyledir baharı
Bir aşk oluverdi âşinâlık
Yahyâ Kemal

Bütün bunlar mütercimin kültürü, tecrübesi, ustalığı ile çözülebilir.

Tercüme edilemeyen kitap ise ancak tefsir yoluyla, şerh ederek veya meâlen izah edilebilir.

Nefice-i kelâm, tercüme ilim hayâtının da, kültür hayâtının da, sanat hayâtının da vazgeçilemeyecek bir parçasıdır ve çok ciddî, mesûliyetli, vebâlli bir iştir.

Mehmet Çınarlı

Hanife Özer

Cumhûriyet sonrası Türk edebiyâtı şâirlerinden olan Mehmet Çınarlı, 1925 yılında Ermenek'te doğmuştur. Küçük yaşlarda edebiyâta meyleden şâirin ilk şiiri "O Yer ki" baş-lığıyla 1943 yılında Çınaraltı dergisinde yayımlanır. Bu târihten son-ra yine Çınaraltı, Yedigün, Yarımaya gibi dergilerde imzâsını gördüğü-müz sanatçı, Ankara'daki edebî toplantıların da müdâvimleri arasında yer almaya başlar.

Sanatın gelenekten beslenmesi gereğine inanan Çınarlı, söz ko-nusu yıllarda Garip Hareketi'nin estirdiği havaya karşı 1950 sene-sinde sekiz arkadaşıyla birlikte Hisar dergisini yayımlamaya başlar. Ancak 1957 yılında derginin yayınına çeşitli maddî sıkıntılar nede-niyle ara verirler. 1964 yılında tekrar çıkarmaya başladıkları ve 277 sayılı bir koleksiyona ulaştırdıkları Hisar'ı yine benzer sebeplerle 1980 yılı sonunda kapatmak zorunda kalırlar. Yazı ve şiirlerinin büyük bölümünü Hisar'da neşreden Çınarlı'nın, özellikle Hisar'ın yayımlanmadığı yıllarda Ilgaz, Türk Yurdu, Türk Edebiyatı, Türk Dili, Kültür ve Sanat dergilerinde şiir, deneme, eleştiri ve hâtıra türünde eserleri yer alır.

Sanat anlayışları bakımından ortak görüşlere sâhip olan ve otuz yıl boyunca Hisar dergisinin etrâfında toplanarak edebî çevrelerce Hisarcılar adıyla anılan grubun önde gelen şâirlerinden biri olan Mehmet Çınarlı, şiirin yanı sıra dönemin edebiyat aktüalitesinin de içinde bulunmuş sanat, edebiyat ve dil konularında birtakım görüş-ler ileri sürerek çeşitli polemiklere girmiştir.

Hisar'ı çıkarmaya başlayana kadar hemen hemen sâdece şiirle meşgul olan, herhangi bir nesir örneğine rastlamadığımız Mehmet Çınarlı, Hisar'la birlikte nesir yazmaya da önem vermiştir. Bunda, sanat anlayışlarını açıklamak, dönemin edebiyâtına dâir görüşlerini belirtmek, derginin girmiş olduğu çeşitli polemikleri cevaplandır-mak önemli bir rol oynar. Söz konusu polemikler, 1950-1957 yılları arasında bâzı isimler ve dergiler arasında yaşanır. Bunlar, Nurullah Ataç- Mehmet Çınarlı, Hisar-Kaynak (Mehmet Çınarlı-Turhan Dök-meci), Hisar-Peyâmi Safâ arasında geçen edebî tartışmalardır. Öte yandan, "Sosyal Gerçekçilik" konusunda Mâvi ve Attîlâ İlhan'a karşı da Hisarcılar tarafından sert yazılar kaleme alınır.

Sanatta şahsiyeti dâima önde tutan Mehmet Çınarlı, her sanat-kârın kendisine mahsus bir yolunun ve havasının olmasının yanın-da, sanatın da millî olmasına, millî kaynaklardan beslenmesi gerek-tiğine inanır.

Mehmet Çınarlı'nın kaleme aldığı görüşlerinde en başta gelen husus "sanatın bağımsızlığı" husûsudur. Sanat eserinin bir propa-ganda vâsıtası hâline getirilmesine kesinlikle karşı olan Çınarlı, bu-nunla birlikte duygulu, duyarlı bir insan olan sanatkârın, çevresinde olup bitenlere karşı ilgisiz kalmasının da beklenemeyeceğine inanır. Milletın yaşamakta olduğu olayların elbette sanatçıyı etkileyeceği ve bu etkinin izlerinin eserlerinde görülebileceğini; ancak, tabiî ve hür bir duyuş ve düşünüşle içinde yaşadığı toplumu dile getirecek yerde, bir ideolojiye saplanıp eserlerinde toplumu o ideolojinin em-rettiği şekilde görmeye ve göstermeye çalışmasının kabul edileme-yeceğini çeşitli vesîlelerle dile getiren Çınarlı'ya göre, sanatın her türünde şâirin veya yazarın kalemını herhangi bir ideolojinin emri-ne vermesi onun bir sanatçı olarak ölümü demektir.

Yeniliğin her sanat eserinin birinci vasfı olduğunu söyleyen Mehmet Çınarlı, bu bakımdan kendisinden önce gelenleri aynen taklit veya kopya edenlere sanatçı sıfatının verilemeyeceği kanaatin-dedir. Bununla birlikte "geleneğe bağlı kalınarak, onu sürdürerek yeniliğin nasıl bağdaşacağı" sorusuna en iyi cevâbın Munis Fâik Ozansoy tarafından verildiğini kaydeder. Munis Fâik Ozansoy'un bu konuda: "Yeni şâir, eski şâire bir torunun büyükbabasına benze-diği kadar benzemelidir. Ne daha fazla, ne daha az." dediğini hatırlatan Çınarlı, bu benzeyişin ne sâdece gazel söylemekle, ne de ve-zinli, kâfiyeli yazmakla mümkün olamayacağını, bir zevk, bir dil, bir söyleyiş benzerliğinin de olması gerektiğine işâret eder.

Mehmet Çınarlı, güzel sanatların içinde en çok milî olanın şiir sanatı olduğunu belirtir. Şâire göre mûsikînin, resmin vb. hiçbir de-ğışikliğe uğramadan, başka milletlerin sanatseverlerine sunulması, onlarda takdir ve heyecan uyandırması mümkündür. Oysa bir şâir sâdece kendi dilini konuşanlara, yâni kendi milletine seslenebilir.

Çınarlı, şiirin kelimelerle yazıldığını, asıl önemli olanın ise keli-menin anlamından çok, ses yapısı, öteki kelimelerle uyuşması oldu-đunu belirtir. Bir şâirin ancak kendi dili konuşulduğu, kendi milleti var olduğu sürece yaşayacağını söyleyen Mehmet Çınarlı, gerçek bir şâirin diline de, milletine de sınıksız sarılması gerektiğini, dilinin bo-zulmasına göz yuman bir şâirin boyasına başka maddeler karıştırıl-masını hoş gören bir ressamdan farkının olamayacağını ifâde eder.

Mehmet Çınarlı, edebî eserde halkın konuştuğu dilden farklı bir dil kullanılmasına da karşı çıkmış, Arapça, Farsça terkipler kadar Öztürkçe adı altında ortaya konan ve uydurma olarak nitelediği ör-neklerden de kaçınılmasını istemiştir. Ona göre şiir, ancak yaşayan ve yaşayacak olan bir dille yazılırsa gerçek bir sanat eseri olur ve ölmezliğe hak kazanır. Her gün değişen bir dille şiir yazmaya çaba-layanların eserlerinin ömrünün kullandıkları dil kadar kısa sürece-đini belirterek döneminde yaygın tartışmalara sebep olan "arı dil" taraftarlarını da eleştirir. Şâirin yerleşmiş, milletine mâlolmuş bir dille konuşması o dilin nüanslarına, inceliklerine dikkat edip, onlar-dan büyük ölçüde faydalanma yoluna gitmesinin lüzumuna inanan Çınarlı, yeni kelimeler uydurarak veya uydurulmuş kelimeleri kul-lanarak şiirde bir yeniliğin mümkün olamayacağını söyler.

Sanatçının söyleyeceklerini açık ve anlaşılır bir dille söylemesinden yana olduğunu belirten Mehmet Çınarlı, bazı sanatkarların ka-palılıkta, zor anlaşılma da bir derinlik, bir olağanüstülük olduğunu düşündüklerini, oysa böyle bir yolun söylemek istediğini doğru dürüst söyleme kabiliyetinden yoksun olana cesâret verebileceğini savunur.

Sanatçı, asıl mârifetin müphemiyetin arkasına saklanıp herkese bir şeyler vehmettirmek değil; açık ve anlaşılır bir dille derinliğe ulaşabilmek, kendisini hemen ele veren ilk mânânın gerisine yeni mânâlar koyabilmek, her okuyuşta yeni derinlikler sezdirebilmek olduğunu kaydeder.

*

Elli yılı aşan sanat hayâtında 180 dolayında şiir yazan Mehmet Çınarlı, mesleğinin ve Hisar'ın zamânının büyük bölümünü alması sebebiyle az yazan bir şâir olarak kalmıştır.

Mehmet Çınarlı, şiirlerinde genellikle müşahhası anlatan bir şâirdir. Onun mısralarına baktığımızda büyük tutkulara, saplanıl-mış bir ideolojiye veya metafizik buhranlara pek rastlanılmaz. Şâi-rin, hayâtın çeşitli safhalarını, ümitler, sevinçler, ayrılıklar, kırgın-lıklar gibi ortak insânî duygular ile insan, toplum ve tabiat gibi so-mut varlıklar üzerine şiirlerini kurduğu görülür.

Çınarlı'nın şiirlerine muhtevâ yönünden baktığımızda, ilk ör-neklerden itibâren hayâtının kronolojik gelişimine paralel olarak ömrünün her evresini dile getiren mısralarla karşılaşırız. Kesin çiz-gilerle birbirinden ayrılmamakla berâber, onun şiirlerini muhtevâ ve söyleyiş bakımından üç dönem altında toplamak mümkündür. Buna göre ilk devre eserleri şeklinde adlandırabileceğimiz şiirlerin-de tema olarak tabiat, gurbet ve aşk duygusu; ağırlıklı bir şekilde kendini hissettirir. Şâirin, coşkulu bir tavırla kaleme aldığı izlenimi edindiğimiz bu mısralarını, bunların yanı sıra sosyal ve siyâsî tema-ları işlediği ikinci devre şiirleri tâkip eder. Bu devreden itibâren Mehmet Çınarlı'nın, olgunluk çağı ürünleri diyebileceğimiz eserlerinde bir sükûnet, bir dinginlik göze çarpmaktadır. Sanatçının bu son dönem şiirlerinde daha çok âilesi ve yakın çevresini, şahsî ve toplumsal hayâta getirdiği yorumları, bunların yanı sıra yaşadığı hayâtın muhâsbesi ile ihtiyarlık duygusunu daha sık ele aldığı gö-rülmektedir.

Yine bu şiirleri tematik olarak iki grup altında incelemek mümkündür. Bunlardan ilki gurbet, tabiat, aşk, ayrılık, yaşama sevinci, hüztin, karamsarlık, çocuk, âile, yaşlılık, ömür muhâsbesi gibi ferdî "ben"ini ifâde ettiği şiirler olup büyük ölçüde şâirin hayâtı ve hâtı-ralarından yansıyan duygulardır.

İkinci grup şiirleri ise onu bâzen şiirsellikten uzaklaşma tehlike-sine düşürebilecek bir nevi tepki şiirleridir. İnsan ve toplum hayâ-tında hızını giderek artıran yozlaşma, bu grup eserlerinin ana temi-ni oluşturur. Birey ve cemiyet hayâtında değerler yozlaşması karşı-sında bâzen bedbin, sitemkâr, çoğu zaman ise sert bir üslup kulla-nan Çınarlı, bu kargaşadan, sorumlu tuttuğu grupları şiddetle eleş-tirir.

Modern Türk Edebiyatında şiirlerinin büyük bölümünü klasik tarzda kaleme alan Mehmet Çınarlı'nın, Yahyâ Kemal'den sonra bu yolda büyük

bir başarı gösterdiği edebî çevrelerimizce vurgulanan bir görüştür. Gerçekten de onun şiirleri yapı bakımından bütünüyle olmasa bile büyük ölçüde klasik bir özellik taşır. Dîvan edebiyâtı nazım şekillerini ağırlıklı olarak tercih eden sanatçı, eserlerinde ba-tılı ve halk edebiyatı nazım şekillerinden de istifâde etmiştir. Ancak klasik tarzda kaleme aldığı şiirleri Dîvan edebiyâtı nazım biçimle-riyle birebir örtüşmez. Mesela, en çok kullandığı nazım şekli olan gazellerinin sâdece birkaçında mahlas kullanmış, tamâmında ise orijinal başlıklara yer vermiştir. Yine severek yazdığı mesnevi şek-linde de Dîvan edebiyâtında geçerli olan kuralların - meselâ uzun yazımları- dışına çıkmış ve bu şekilde kısa şiirler kaleme almıştır.

Denilebilir ki Mehmet Çınarlı, yenilik adına Türk şiirinin kökün-den koparılmak istenmesine, onun bütün şekil ve içerik unsurları-nın âdeta yok edilmesine karşı çıkararak, şiirlerinde yeniliğin bu un-surlardan kopmadan da mümkün olabileceğini fiilen ispat etmeye çalışmıştır. Şiirde geleneğe dayanarak eser vermenin, o eseri kalıcı kılacak sebeplerden biri olduğuna inanmış, kendi şiirlerini kaleme alırken de geleneksel Türk şiirinden şekil, ölçü vb. konulardan fay-dalanmayı ihmal etmemiştir.

Mehmet Çınarlı, sanat hayâtı boyunca kaleme aldığı şiirlerinde çok çeşitli nazım birimleri kullanmakla berâber ağırlıklı olarak beyit birimini tercih etmiş ancak farklı mısra yapılarının imkânlarından da faydalanmayı ihmal etmemiştir.

Mehmet Çınarlı'nın şiirlerinde, ele aldığı konu yâhut temayla, nazım birimlerinin bölünmesi arasında kuvvetli bir bağ vardır. Sanatçı, şiirinin bir biriminde konunun bir yönünü dile getirirken, sonraki birimde buna devam etmekte, bâzen de son bölümde konu-ya dâir ana duyguyu vermektedir. Bu durumda Çınarlı'nın şiirleri-nin kompleks şiir olduğunu söyleyebiliriz. Zîra konu, tema, nazım şekli, vezin, kâfiye ve üslup bu bütünlüğü sağlamaktadır.

Şiirde şekil ve muhtevâyı aynı ölçüde önemli gören Mehmet Çınarlı'nın, henüz lise öğrencisiyken kaleme aldığı ve Antalya gazetesinde yayımlanan “Antalya’da Kış” isimli şiirinden itibâren ortaya koyduğu -ilk dönem örnekleri olarak da adlandırılabilir- eserle-rinde Türk Halk Edebiyatı nazım şekillerinin örnekleriyle, özellikle de “koşma” şekliyle karşılaşırız. Şiirlerine bütün olarak baktığı-mızda ise asıl tercihini klasik şekillerden yana kullandığını söyle-mek mümkündür. Zîra klasik şekillerden gazel ve mesnevî onun başta gelen tercihi olarak görünmektedir. Bunların yanında murab-ba, şarkı gibi biçimleri de kullanır. Ayrıca Mehmet Çınarlı'nın duy-gularını ifâde etmede düzenli veya düzensiz olmak üzere serbest şekillerden de faydalanmayı ihmal etmediğini kaydetmek gerekir.

Mehmet Çınarlı'ya göre bir edebî eser dilin lezzetini, dilin mûsî-kisini mutlaka verebilmelidir. Şâir, “âhenksiz, mûsîkîsiz, tatsız tuz-suz bir söyleyişi değil şiirde, nesirde bile bağışlamam” sözleriyle konu hakkındaki düşüncelerini ifâde eder. Şiirlerinde vezin ve kâfi-yeyi vazgeçilmez bir âhenk unsuru olarak kullanan Çınarlı, aruz veznini günümüz Türkçesine

başarıyla uygulayan sanatçılardan biridir. Fakat aruzu bilinen kalıplarıyla kullanmamış, bir şiirde çe-şitli kalıpları bir arada, hatta bâzen mısırâdan mısırâya değişen kalıp-lar kullanarak yeni bir ses elde etmeyi ve monotonluktan kurtulma-yı hedeflemiştir. Kendisiyle yapılan ve Hisar'ın Aralık 1969 târihli 72. sayısında yayımlanan bir mülâkatta şiirlerini bu vezinle kaleme almasının sebeplerini açıklayan şâir, klasikte direnmesinin üç sebebi olduğunu söyler:

“Bizde sanat akımları, biri gelince ötekinin mutlaka çekip gitmesi gereken siyâsî iktidarlar gibi düşünölmüştür. Mutlakiyet devri, Meşrûtiyet devri, Cumhûriyet devri gibi, kesin sınırlarla ayrılmış bir aruz devri, hece devri, serbest nazım devri tasavvur edilmiştir. Klasikte direnmemin birinci sebebi bu yanlış görüşe karşı içimde uyanan isyandır.”

Şâir, sanatçının söyleyeceği şeylere uygun düşen şekli, bizzat kendisinin arayıp bulması lüzûmuna işâret ederken, klasikte diren-mesinin ikinci sebebi olarak duygularını, düşüncelerini en doğru bir biçimde klasik ölçülerden faydalanarak söyleyebileceğini kaydeder. Üçüncü sebebi şöyle dile getirir: “Benim klasik ölçülere, bilhassa aruza meyledişimin üçüncü bir sebebi de günümüz şiirine değişik bir ses, değişik bir hava getirebilme arzusudur. ”

Aruzun yanında hece vezniyle de şiirler yazmış olan sanatçı, genellikle uzun heceli şiirler kaleme almıştır. Bu konuda da sınırlar içinde kalmayan Mehmet Çınarlı, âhengi sağlamada yeni yollar ara-mış, bunun için de aynı şiirde birkaç hece veznini bir arada kullan-mak, durakların yerlerini değiştirmek gibi tasarruflarda bulunmuş-tur. Biz sanatçının altmış aşkın şiirinde hece veznini kullandığını tespit ettik.

Çınarlı için kâfiye ve redif de şiirin vazgeçilmez öğeleridir. Şâir, bu iki öğeyi şiirlerinde çoğu zaman birlikte, bâzen de bunlardan birini, bir şiirin bütününde sürekli kullanarak bu ritim unsurundan bolca faydalanmıştır.

Kâfiyelerini gerek isimler, gerek fiiller üzerinde ayırım yapma-dan kuran Çınarlı, kâfiyenin hemen her çeşidine şiirlerinde yer ver-miştir. Ancak tam ve zengin kâfiyeyi daha fazla tercih ettiği de dik-katlerden kaçmamaktadır. En az kullandığı kâfiye çeşidi ise, sâdece "Küçük Prenses" adlı şiirinde gördüğümüz cinaslı kâfiyedir.

Diğer taraftan Mehmet Çınarlı'nın, bir şiirinde birden çok kâfiye çeşiti kullanarak farklı mûsikîler elde etme yoluna da gittiğini ilâve etmek gerekir. Ermenek Yolları adlı şiiri buna örnektir.

Çınarlı'nın şiir ve nesirlerinde kullandığı dilin sâdeliği ve akıcı-lığı konusunda edebî çevreler fikir birliği içindedir. Sanatçı, nesirle-rinde savunduğu halkın konuştuduğu dille eser verme düşüncesini şiirlerinde de başarıyla uygulamıştır.

Onun şiirlerinin kelime kadrosunda isimler ve fiiller başta gelir. Bir sıfat şâiri olmayan Çınarlı, varlıkları olduğu gibi ve hareket hâ-linde tasavvur eder. Daha önce belirttiğimiz üzere vezin, kâfiye, ali-terasyon, assonans gibi unsurlara şiirlerinde çok önem veren sanat-çı, müzikaliteyi sağlamada bunları birer araç olarak kullanmıştır. Başvurduğu edebî sanatlar şiirlerini renklendirmiş, imajlar ise eser-lerine orijinalite katmıştır.

Mehmet Çınarlı'nın şiir üslubunda en çok dikkati çeken ve özel-likle belirtilmesi gereken nokta canlılık, tabii-lik ve sâdeliktir. O, hiç-bir zaman kapalı, imaj ve sembollerle yüklü şiirler kaleme almamış, tabii dilin dışına çıkmamıştır. Çınarlı'nın şiirine büyük ölçüde ferdi problemler ve sosyal hayattaki aksaklıkların çerçevesinde oluşan bir üslup hâkimdir. Onun üslubundaki yalınlık, sâdelik ve akıcılık ön-celikle kelime hazînesinin bir sonucudur. Büyük ölçüde konuşulan dile dayanan kelime hazînesinde sanatçı, kelimelerin yanında deyim ve sayıları az olmakla birlikte halk tâbirlerine de yer vermiştir.

Şiirlerinde açık ve anlaşılır bir dil derinliğine ulaşabilmeyi amaçlayan Çınarlı, gözlemlerini, hislerini kimi zaman izlenimci bir üslupla anlatırken, kimi zaman da olay anlatımına dayalı tahkiye üslubunu benimsemiştir. Şiirlerine genel olarak baktığımızda büyük bölümünde hüzünlü, kırgın bir ruh hâlinin yansımalarını görürüz. Bunun yanında sayıları az olmakla birlikte bâzı şiirlerinde coşkulu, neşeli, heyecanlı bir üslup kullanan şâirin, son dönem şiirlerinde hakîmâne, dingin bir söyleyiş göze çarpmaktadır.

Mehmet Çınarlı, şiirlerinin yanı sıra nesirleri ve otuz yıl boyun-ca arkadaşlarıyla çıkardığı Hisar dergisiyle de Türk edebiyat târihin-de önemli bir şahsiyettir. Garip akımının Türk şiirinin geleneksel öğelerine savaş açmasıyla ortaya çıkan edebî tartışma ortamında bir tepki hareketi olan Hisarcılar; dolayısıyla Mehmet Çınarlı, millî kül-türe dayalı bir edebiyat anlayışı geliştirmeyi amaçlamıştır. Mehmet Çınarlı, İkinci Yeni'nin toplumdaki kopuk, kapalı ve imaja dayandı-ğı yönünde tenkit edilen örneklerinin; Attila İlhan'ın başını çektiği Sosyal Gerçekçilerin çeşitli yorumlar getirilen toplumsalluğunun boy gösterdiği dil ve edebiyat adına hüküm süren münâkaşalar karşısında ılımlı yazılarıyla edebiyat târihimizdeki yerini almıştır.

Kaynakça:

1. Çınarlı, Söylemek Yaraşır, İstanbul, Ötüken Neş., 1978.
2. Çınarlı, "Anadolu Edebiyatı", Hisar, C.6, S.24, Aralık 1965, s.3-4.
3. Mehmet Çınarlı, Halkımız Sanatımız, Ankara, Hisar Yay., 1970.
4. Çınarlı, "Vezin ve Kâfiye", Hisar, S.15, Temmuz 1951, s.3.
5. Zeki Gezer, "Mehmet Çınarlı ile Edebiyat Sohbeti", Türk Edebiyatı, S. 159, Ocak 1987, s.43.
6. Çınarlı, "Dil Üzerine", Hisar, S. 15, Mart 1965, s. 368-371.
7. Çınarlı, Altmış Yılın Hikâyesi, s.36-37.

Sabır Sarmaşıkları (Rubâîler)

Bekir Sıtkı Erdoğan

Dönüştürsüz Dönüş

Döndükçe felek zaman erir çarkında;
Aylar, yıllar köpük köpük arkında...
Doldur sâkî, bizim de dönsün başımız;
Hiçbir dönüşün olmayalım farkında!

Sonsuz Vuslat

Ey aşk, sakın tavsama değmez bu hayat!
Kâfi şu gönül bâdesinin sunduğu tat...
Âh orda kıyam olmasa aymak nemize,
Uğrunda ölüm, âşığa sonsuz vuslat!..

Kutsal Ateş

Sevdâ-zedeler düşlere kanmış; kanacak,
Her gün nice mecnûn uyanıp uslanacak!
Gönlüm, sen asıl kendine yan çünkü bu aşk,
Mısrâ mısrâ tütüp, müebbet yanacak!..

Paragraflar

Sâmiha Ayverdi

Â tıf Benderlioğlu ve Süleyman
Demirel'e 22.10.1973 Târihli

Mektuptan

Beyefendi, bu gökkubbenin altında hiç kimse hatâdan ârî de-ğildir. Ancak günahları sâdece şahıslarını veya yakın çevreleri gibi dar bir muhîti alâkadar eden mevzi kalmış hatâlara göz yummak güzeldir. Lâkin kütle idâresinin mes'ûliyeti altına girmiş kimselerin hatâları kolayına affedilemez. Hattâ belki de edilmemekte fayda melhuzdur.

*

1965'de Almanya'ya Giden 7 Suâlin Cevâbından

Cemiyetlerin huzûrunu, âsâyiş ve muvâzenesini bozmaya mâtuf her hareket günahdır. Şüphe yok ki ferdî günahlar, umûmun zararına yönelmiş günahlardan da hafiftir.

*

Yazdığı Bir Mektuptan

Sevilen ve sayılan sen olmayıp sende tecelli eden kâbiliyet olduğunu bilmen lâzımdı. Her kim ki bu tecelliye karşı (ben) diyecek olsa Hakk'ın bu tecellisinden habersiz demektir. İşte o zaman, o tecellinin geldiği yere çekilip gittiğini bilmemiz lâzımdır. Zîra (ben)in girdiği yere o tecelli sığmaz.

Hemen Cenâb-ı Hakk cümlemize lutfu ile bunu bildirsın.

Üç Seçilmiş*

İsmet Binark

S aygıdeğer dinleyiciler... Ayverdi'lerin aziz dostları!...

Cümlelerinizi hürmet ve muhabbetle selâmlıyorum... Günleriniz hep aydınlık olsun!..

Konuşmama başlamadan önce, bir vefâ örneği göstererek, bu an-ma programını tertip eden ve bizleri gönül dostlarımızın mânâ ikli-minde buluşturan, Türk Kadınları Kültür Derneği Kütahya Şubesi'nin muhterem Başkan ve üyelerine, şahsım ve sizler adına teşekkür etmeyi, yerine getirilmesi gereken zevkli bir vazîfe addediyorum...

*

Bugün burada toplanmış olan bizler, soyadları 'Ayverdi' olan üç insanı; sevgi, saygı ve rahmetle bir kere daha anıyoruz!... Bu üç insanı hatırlamamızın, onları bu duygularla yâdetmemizin bir se-bebi olsa gerek!... Onlar bizim için ne ifâde ediyorlar?... Bu üç insanı bizim için farklı kılan nedir?.. Bu üç insanın ortak tarafları nelerdir?. Sâdece soyadlarının aynı olması, aynı âileden gelmeleri mi?.. Bu üç insanı, diğer insanlardan ayıran vasıfları nelerdir?... Onları farklı kı-lan nedir?..

Konuşmamızın başında, bunlar üzerinde duracağız... Sorduğumuz suallerin cevaplarını aramaya çalışacağız... Ve daha sonra da, bize ayrılan zaman içerisinde, bu üç Ayverdi'den, İlhan Ayverdi'nin dünyasını, kabiliyetimiz ve nasibimiz ölçüsünde söze dökmeye çalışacağız...

*

Bu üç insanın aynı âileden olmaları, aynı soyadını taşımaları, ilk bakışta ortak tarafları gibi görünse de; onları birbirine benzer kılan, şüphesiz soyadı müşterekliği değil, bu üç insanın aynı güzellikleri, aynı mânâ zenginliklerini paylaşmalarıdır... Aynı dünyânın insanla-rı olmalarıdır... Birbirlerinin ruh yoldaşı bulunmalarıdır...

Kendisini rahmet ve minnetle yâdettiğimiz Sâmîha Ayverdi, bir yazısında der ki: "...asıl akrabâlık, ruh arkadaşlığıdır."⁴ Bu da, tespi-timizi teyîd ediyor!..

Demek ki, evveli de ahîri de, ruh ve gönül yakınlığı!.. Soruları-mızın

* Türk Kadınları Kültür Derneği Kütahya Şubesi'nin 20 Mart 2010 târihinde tertiplemiş olduğu "Âbide Şahsiyetler" konulu panelde yapılmış konuşmanın metnidir.

⁴ Aşk Budur, 1938, 96. s.

cevâbı da, Sâmiha Ayverdi'nin sözlerinde saklı!..

Bu üç insan, bağlı oldukları bir yol göstericinin, insan-ı kâmilin rehberliğinde, O'nun mânevî terbiyesinden geçerek, ferde de, cemi-yete de yararlı kıldığı seçilmişlerdendir... Onlar, 'Halka hizmetin Hakk'a hizmet olduğu terbiyesi ve şuûru ile yetiştirilmişlerdir. Bun-dan dolaydır ki, ihlâs ve îmânlarını, varlık ve dirliklerini, etrâfında-kilere ve cemiyete cömertçe sunmasını bilmiş ve örnek insan olma bahtiyarlığına erişmişlerdir.

Bu üç insanın, hayatları boyunca bağlı kaldıkları ve örnek aldıkları bir insan-ı kâmil, bir kâmil mürşid olan Ken'an Rifâî'den aldıkları mânevî feyz, onların şahsiyetini mükemmel kılan temel unsur olmuştur.

Onlar, müslüman-Türk geleneğinin samîmî birer temsilcisi ola-rak yaşamışlar; yazdıkları ve söyledikleri ile de topluma örnek ol-muşlardır.

Bu insanlar millî târihlerini sevmiş, millî târih şuûrunu yaşat-muş, millî ve dînî geleneklerine bağlı kalmış şahsiyetlerdir. Onlar, mâzîyi, millî târihi, millî kültürü, bizi biz yapan değerleri dünden bugüne taşıyan birer kütle fedâisidirler. Târih bir milletin rûhunun kaynağıdır. Bugüne hâkim olan mâzî ve târihtir. Mâzî mirâsına sâ-hip çıkmak, millî kimliğimizi dünden bugüne taşımak ve geleceği-mize bu millî ruh ve îmânla bakabilmektir. Eski denilen mâzî, bizim millî şuûrumuzun kaynağıdır. Bu üç insanın ikrâr verdikleri merke-zin dünya görüşü, onların şahsiyetlerinin temel taşı olmuştur...

Bu üç 'Ayverdi'nin ortak vasıfları, soyadlarının aynı olması de-ğil, aynı müştarekleri, aynı kıymet hükümlerini paylaşmalarıdır... Sâhip oldukları mânâ yakınlığıdır... Bağlandıkları 'Dost' ve 'Rahmet Kapısı'na muhabbet ve sadâkatle sarılmış birer hizmet ve gönül eri olmalarıdır...

*

İşte bundan dolaydır ki, Ekrem Hakkı Ayverdi:

"Şöhret için değil, hizmet için çalışılacaktır. Millet her şeyden evvel, her şeyden akdemdir..." demiştir. O'na bunu söyleten, ifâde etmeye çalıştığımız bu şuûr, bu ruh ve îmân zenginliğidir...

O Ekrem Hakkı Ayverdi ki, vatan coğrafyasında, Anadolu'da ve Rumeli'de ecdat yâdigârı olan her eserde, onların bir parçası olmuş; Osmanlı-Türk mîmârisini en iyi bilenlerden, bunun tefekkürünü yapan ve ortaya koyan bir hizmet eri olabilmıştır!..

*

Sâmiha Ayverdi ise, Türk milletinin son dönem îmân, fikir ve kültür hayâtında çok önemli yeri olan, yazar, mütefekkir, mutasav-vıf ve bir mürebbî idi... O, seksen yedi senelik ömrünü, vatanı, îmâ-nı ve bu milleti millet yapan değerler adına yaşayan, gönlü ve dura-ğı Hakk'ın adı ile mühürlenmiş bir âbide şahsiyeti...

Sâmiha Ayverdi, dünyâyı, insanı ve Yaradanı tasavvuf perspek-tifi içerisinde ele alan; tasavvuf düşüncesinin, günlük hayâtımızdaki akislerini inceleyen bir yazardır.

O, eserlerinde, madde ve mânâ dünyâsını birleştirmenin sır dolu güzelliklerini yaşatmıştır. O'nun eserleri, hakikati, güzelliği, güzel ahlâkı, vicdanlarında ve ruh dünyâlarında taşıyan nasipliler için, her satırı zevk ve

ibretle okunacak, insan oğlunun önüne mânâ zenginliklerini koyacak ve büyük ufuklar açacak eserlerdir...

Onun eserlerinde, tasavvufî ve edebî görüşleri yanında; millî değerlerimiz, vatan sevgisi, târih şuûru, millî kültürümüz ve cemi-yet hayâtımız konusundaki tespit ve tahlilleri, milletimizin birlik ve berâberliğini, geleceğe güvenle bakmamızı ön planda tutan, bu yüce kavramları ebedî kılmaya çalışan çözüm teklifleri ve mesajları da yer almıştır.

Onun:

“Ömür, yaşanan hayat, ancak insâniyetin mânâsını kavramak, dünyâya gelişin ve buradan gidişin sırrını çözmek içindir. Bunu yapmadıktan sonra size kalan vaktin ne kıymeti olur...”⁵

.....

“Zarfın gâyesi mazrûfa mâlik olmaktır. İnsan, güzelliğe, asâlete, zenginliğe, şerefe, hattâ bilgi ve hünere de mâlik olsa, mânâ ile dirilmedikçe bir heykelden ibârettir... Madde yoldur; mânâ hedeftir. Biz hedefe teveccüh et-mediğimiz için bütün kazancımız sonsuz bir yorgunluktan ibâret kalıyor...”⁶ çerçevesinde, insanın düşünce ufkunun sınırlarını zorlayan tefekkür yüklü sözleri; “Ben kimim, nereden geldim... nereye gidiyorum?... Dünyâdaki varlık sebebim nedir?” suâllerinin de cevâbı olmuyor mu?..

Nefsinden fânî, Hakk ile bâkî, ârif-i billâh-Ken’an Rifâî Hz. buyuruyor ki:

“Bu dünyâda her şey fânîdir. Bekâ, Allah’ın rızâsıdır. Rabbânî bir nefes olan insanın gönlünü hayvânî sıfatlar ile perdelemek revâ mıdır?...”⁷

“Hayattan maksat, ezeldeki ahdini bu dünyâda yerine getirmektir.”⁸

“İnsanlık, bu çokluk âlemi içinde ve dünya umûru ortasında olduğum hâlde, bir nefes Allah’tan gâfil olmamaktır.”⁹

Sâmiha Ayverdi, mürebbî hüviyetiyle de, bu vatan coğrafyasına seçkin aydınlar yetiştirmiştir. “Bütün vatan çocuklarını evlâdım olarak görmek anlayış ve zevkinden Allah’ım beni mahrum etmesin...” diyen bir ‘vatan annesi’dir.

Ken’an Rifâî ve halefî Sâmiha Ayverdi, fâilî ve mevcûdu Hakk bildiklerinden, tâkipçilerini de tevhit cennetinin birlik ve sonsuz rahmetine dâvet etmişlerdir.

*

İlhan Ayverdi, işte bu nasipli tâkipçilerdendir. Günlerden bir gün, yolu Ken’an Rifâî adlı bir mürebbînin, bir insan-ı kâmilin yolu-na düşmüş... Bu yolda, daha sonra hayr’ül halefî olacağı Sâmiha Ayverdi’yi tanımış, her ikisinin mânevî terbiye halkasında yetişmiş, ‘Dost’ ve ‘Rahmet Kapısı’nda ezel künyesinin tâyin ettiği kâmil in-san hüviyetini kazanmıştır.

⁵ Batmayan Gün, 3. bs., 2002, 226. s.

⁶ Ateş Ağacı, 3. bs., 2001, 93. s.

⁷ Sohbetler, 2. bs., 2000, 478. s.

⁸ A.g.e., 461. s.

⁹ A.g.e., 327. s.

İlhan Ayverdi bir edebiyat hocası, Türk dili araştırmacısı, bir lu-gatçıdır. Aynı zamanda, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı gibi, millî irfan ve sanatta hizmeti gâye edinmiş bir millî müessese-nin gelişmesi ve devâmı için maddî ve mânevî hiçbir fedakârlıktan kaçınmamış, bu yolda hizmeti ibâdet gibi mukaddes, aynı zamanda millî bir vazîfe ve vicdan borcu bilmiş müstesnâ bir insandır.

1972 yılında, o târihteki adıyla Kubbealtı Cemiyeti'nin Türk dili üzerinde çalışmalar yapmak gâyesiyle neşrine karar verdiği 'Misalli Büyük Türkçe Sözlük'ün hazırlanması işini kendine hizmet edinmiş ve bunu 34 yıl aralıksız sürdürmüştür.

O, aynı zamanda, Türk Kadınları Kültür Derneği'nin de kuru-cularındandır.

Hiçbir şeyi Hak'tan ayrı görmeyen, teslimiyetini eksiksiz yaşayan, İlhan Ayverdi, 'ölmeden evvel ölenlerden', nefis putunu kırmış bir insan-ı kâmilidir. O, kendini bilmek irâdesine sâhip gönül erlerindedir.

O, kültür hayatımıza yaptığı büyük hizmetler ile birlikte, ancak onun da üstünde, mânevî şahsiyeti ve dünyâsı ile ele alınması îcap eden, unutulmazların ön safında yer alacak seçilmişlerden bir seçil-miştir.

O'nun hizmetlerinin ve şahsiyet yapısının arka planında bu irâ-de, aşk ve şevk unsuru vardır... O'nu farklı kılan da budur!...

Sâmiha Ayverdi'nin, sevenlerinin hitâbı ile Sâmiha Anne'nin "Ezelden ebede izzetlenmiş" diye övgüye lâyık gördüğü İlhan Ayver-di, hayat hikâyesini, kendi dünyâsını şöyle anlatır: "On sekiz yaşın-dan itibaren ömrünü mürebbî Ken'an Büyükaksoy'un yolunda sırasıyla Mehmet Örtenoğlu [Mehmed Dede], Sâmiha Ayverdi ve Ekrem Hakkı Ayverdi gibi seçkin büyüklerle yaşamıştır. Bir hizmet aşkı ve gayret varsa hepsi onlardandır. Gerektiği ölçüde muvaffak ve semereli olmamışsa sâdece bu kendisine âittir. Affola!..."¹⁰

24 Ekim 1926'da Manisa Akhisar'da dünyâya gelen, 7 Kasım 2009 târihinde Merkez Efendi'de mürşidinin ayak ucunda toprağa verdiğimiz, adı gibi mânâca ziynetli, Ziyet İlhan Ayverdi'nin hayâ-tı, her dâim Allah dostluğu ile yaşanmış bir hayâtın hikâyesidir.

O, sâhip olduğu emânetin şuûrunda, Hakk'ın rızâsını hayâtının gâyesi bilmiş, güzel ahlâkı ve örnek yaşayışı ile bunu ortaya koy-muş bir insan-ı kâmil, bir kütle fedâisi; Sâmiha Ayverdi'nin ifâdesi ile... "...bu câmianın akl-ı selimi", ".. bir ihlâs âbidesi", "Efendinin... son-suz nîmetleri içinde gene ondan verilmiş bir ihsân-ı ilâhî..." dir.

Ondan yapacağımız bir-iki nakille, O'nun gönül dünyâsını daha iyi ifâde edeceğimizi düşünüyoruz... O değişik sohbetlerinde demiş-tir ki:

"Kurtuluş, îmânın yol gösterdiği akıldadır..."

"Îmândan yoksun akıl, helâk edicidir."

"Sadaka verecek gücün yoksa, insanlara iyi davran, güleryüzlü dav-ran... Davranışınla, şefkat ve sevginle bir gönlü ihyâ edebilirsin..."

"Kulun dünya için çalışması, ona eşi bulunmaz bir bağış olan bu ha-

yâti lütfeden Cenâb-ı Hakk'a karşı sorumluluğunun şükür borcudur.

Yarın ölecek gibi âhiret için çalışmaya gelince, bu kulun yaratıcısının huzûruna, ona lâîyk olarak yüz akı ile çıkması, Allah'ın istediği kul olması için boyanması gereken vasıflara sâhip olma çabasıdır.”

“Ey kul, toprak altında elini kaldıramazsın; bugün imkân elinde iken kaldır ve Hakk'a niyâzda bulun!..

Efendim, cümlemizi bu hesaplaşmadan yüzümüzün akı ile çıkarsın... Âmin!..”

Değerli Dostlar...

İlhan Ayverdi bir yazısında: “Müstesnâ kimselere yakın olma nasîbinin, insana, bu nasîbin bedelini ödeme mes'ûliyetini de yüklediğini...” ifâde etmiştir.¹¹

Bugün burada, kendilerini rahmetle andığımız Allah dostlarına, gönül dostlarımıza olan bağlılık ve muhabbetimizin ifâdesi ve tezâ-hürü, sözde değil, önce kendi mânâmızı güzelliklerle tezyîn etme ve toplumda bu güzelliklerle üstün sıfatlı örnek insanlar olma yolundaki gayretlerimizi sürdürürken; bunun yanı sıra da, kollektif bir şuûrla ülke meselelerine sâhip çıkmak, hizmet yarışında olmak... Ben de... biz de varız demek mes'ûliyetini hayâta geçirmek şeklinde olmalıdır...

Sâmiha Ayverdi diyor ki: “Ölümler dirilmezler, ancak zürriyetlerinde yaşarlar...”

Sâmiha Ayverdi, kendi ifâdeleri ile: “Vatan ve îmân şuûrunu ilmî ve millî bir platform üstünde aktif bir enerji hâline getirecek memleket hizmetinin tek çıkar yol olduğuna...” inanmıştı...

O'nun, “Her insan, sâdece kendi kendine değil, kütleye karşı da mes'ûl ve vazîfelidir...”¹² sözleri, bize mes'ûliyetlerimizi hatırlatmıyor mu?..

*

Bu mes'ûliyet duygusu ile üzülmek ifâde etmek isteriz ki: Bu milleti sağlam bir harç gibi birbirine bağlayan örf ve âdetler, millî ahlâk, bizi biz yapan kıymet hükümleri günümüzde giderek zayıf-lamakta ve ortadan kalkmakta, gidenlerin yerine de aynı güzellik-teki yenileri konulamamaktadır.

Çarpıklıklar toplum hayatımızın tabî bir parçası hâline gelmiş-tir. Kirli kazanca iltifat etmek ve soygun düzeni, toplumda yer etmiştir. Maddeci ve menfaatçi bir dünya görüşü, toplumun büyük bir kesimine hâkim olmuştur. Bu çarpık tablo, millî kültürümüzden, ruh kökümüzden kopmamızın, bizi biz yapan aslî değerlerimize, müstereklerimize sırt çevirmemizin, mânâmızı ihmal etmemizin tabî bir netîcesidir.

Kayıbımız, millî düşünce üslûbumuzdur. Millî kültürümüzdür... Târih şuûrumuzdur... Millî kimliğimizdir... Millî ve dînî tefekkürü-müzdür... Ve tabî ki, insanımızdır...

Toplum dinamiklerimizi, aslî değerlerimizi görmemezlikten gelemeyiz. Aksine, onları doğru okumak, akıl ve îman dünyamızda ve

¹¹ Kubbealtı Akademi Mecmuası, takdim.Yıl: 22, Sayı: 2-3, 1993, 5. s.

¹² Sâmiha Ayverdi'nin Mektupları, 2002, 135. s.

duygu yoğunluklarımızda yaşatmak mes'ûliyetindeyiz.

Biz inanıyoruz ki, Türk insanı taklitçi bir arayışın değil, yeniden diriliş hareketinin içinde olmalıdır. Bu da, dünyadaki gelişmeler karşısında içe kapanarak değil, küreselleşen dünyâda, bilgi muhte-vâmızı hergün yenileyerek, millî ve mânevî değerlerimizle îman tâ-zeleyerek, millî kimliğimizi ve müştereklerimizi bu dirilişin hareket noktası yapmakla mümkün olabilecektir.

Türk insanı bugün bir kimlik arayışı içindedir. Bu arayış içinde bulacağı en kuvvetli alternatif de, kendi millî kültürü ve şahsiyeti olacaktır.

Türk insanı, kendi öz değerleriyle, yaşadığımız dünyânın ilim ve teknolojisinin uyumlu bir terkiğini yapmak ve bunu hayâta ge-çirmek mes'ûliyetindedir.

Reddi mîras yolu ile mâzîsini, kültür değerlerini silkip atmış Türk insanını... aydınını geçmişi ile barıştırıp dünü, bugünü ve yarınları-nı içine alacak köklü bir terkibe götürmek tek kurtuluş çâresidir!...

*

Ayverdi'lerin gönül dostları!..

Sözlerimize son verirken, bir kere daha ifâde edelim ki, bu üç âbide şahsiyet, inandıklarını bir hayat felsefesi olarak yaşama bahti-yarlığına ulaşmış; fikri, aksiyona dönüştürmüş, bir dâvânın, müslü-man-Türk'ün îman ve bekâ dâvâsı yolunda sefere çıkmış seçilmişler kâfilesindendirler... Onları farklı kılan da budur!..

Bu üç seçilmiş, ilâhî varlık ve ebedîlik âleminde, kendi nefsinde yok olmuş nasîplilerdendir. Onları farklı kılan, ilâhî varlıkta yok olmanın sırrına ermiş olmalarıdır. Onlar, 'hiç olacağız' endişesini duymadan, böyle bir korkuyu yaşamadan kendilerine ebedîliğin yolunu açanlardandır. Hiç şüphe yok ki, bu geçici dünyâda hiçbir zaman hiç olmayacaklar, insanlığın maddî ve mânevî dünyâsında, hayırla yâdedilecek bir isim, iyilik, güzellik,

Yakınlığımızı... Sizi, Onları, Onların himmeti ile baş başa bırakı-yorum..
Himmetleri dâim olsun!..

Kemal Y. Aren ile Mülâkat

Mehmet Nuri Yardım

Türk edebiyâtında kaleme alınmış olan hâtıra kitapları okuyucular tarafından umûmiyetle büyük alâka gö-rüyor. Hele bu hâtıralar belli bir şehrin insanlarını,

çevresini ve me-kânını anlatıyorsa daha çok dikkat çekiyor. Yazılarını yıllardan beri mecmuamızda okuduğunuz Kemal Y. Aren Hoca ile Çaybaşı'ndan Manisa'ya isimli yeni eseri çerçevesinde bir mülâkat yaptık. Okuyucularımıza arz ediyoruz.

Mehmet Nuri Yardım: Efendim Çaybaşı'ndan Manisa'ya isimli eserin yazılış hikâyesini sizden dinlemek istiyoruz. Bu düşünce ne zaman doğdu ve nasıl tahakkuk etti?

Kemal Y. Aren: Çaybaşı'ndan Manisa'ya isimli kitabım, Ahmet Turan Alkan'ın Altıncı Şehir kitabından mülhemdir. Hatta adını Yedinci Şehir koyacaktım, ama kaptırmışım. Merhum Özkan Yalçın Amasya'yı anlattığı kitabına Yedinci Şehir adını vermişti. Çaybaşı'n-dan Manisa'ya kitabı biliyorsunuz evvela Çaybaşı adıyla çıktı. Onun proje mimârı da Celal Bayar Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Ünal Şenel Bey'dir. Şöyle başladı:

Onlarla sohbetler sırasında ben hâliyle çocukluk hâtıralarım-dan, Manisa'dan bahsedirdim. İlgilerini çekmiş olmalı ki, Ünal ısrarla “Aman ne olur hocam bunları kitaplaştıralım” isteğinde bu-lundu. Ben de “İnşallah, Allah nasip ederse!...” gibi yuvarlak söz-lerle geçiştirmeye çalıştım. O ısrar etti. Zaman zaman sordu. Nihâ-yet mahçup oldum, “Oturup yazayım bâri” dedim. Netîcede Çaybaşı kitabı çıktı. Çaybaşı Manisa'da bayağı rağbet görmüş, mektuplar aldım, “Ne olur, bunun devâmı çıksın.” diyenler oldu. Ünal da o yönde ısrarda bulundu tekrar. Ama ben Çaybaşı kitabının son cüm-lesiyle söyleyeceklerini söyleyen bir kitap olduğunu düşünüyordum. Ancak Manisa hakkında asıl yüklü bilgiye sâhip değildim. Çünkü gençlik ve hizmet çağlarım Manisa'da geçemedi. Onun için fazla bir bilgi birikimim yoktu. İsrarlar devam edince “Bâri lise yıl-larımı anlatayım.” diye düşündüm ama oraya geçebilmek için de ilkokulu, ortaokulu okuduğum Akhisar'dan bahsetmek gereğini duydum. Böylece Çaybaşı'ndan Manisa'ya bütünlenmiş oldu.

Mehmet Nuri Yardım: Eserinizi okuduğumuzda doğup büyüdüğü-nüz topraklara, Manisa şehrine karşı büyük bir muhabbet duyduğunuzu görüyoruz. Zannediyorum bu fitrî bir duygu. İnsan oğlu doğup büyüdüğü yerleri, çocukluk yıllarının geçtiği mekânları unutamıyor. Umûmî olarak sormak istiyorum, nasıl bir çocukluk hayâtı yaşadınız. Ana hatlarıyla îzah eder misiniz lütfen?

Kemal Y. Aren: Elbette insan doğup bir süre yaşadığı yerleri unutamıyor. Ben burada farklı bir düşünceye kendimi kaptırdım. Oraların ekmeğini yediğimi, suyunu içtiğimi, havasını teneffüs ettiğimi düşünerek kendimi doğduğum topraklara borçlu hissettim. Sanki bu borcu bir şekilde ödemem gerekir diye düşündüm.

Mehmet Nuri Yardım: Mekânlar sizin gönlünüzde yer tutmuş. 1940'lı yılların Çaybaşı ve Manisa'sında unutamadığınız ne gibi yerler vardı?

Kemal Y. Aren: Daha çok insan faktörü üzerinde durmaya çalış-tım.

Mehmet Nuri Yardım: Evet, şahsiyetler çok tesir etmiş okuduğumu-za göre. Tabii başta âile çevresi, okul çevresi ve elbette hocalar, bir de komşular, akrabâlar ve tanıdıklar... Eskiden insânî ilişkiler daha sağlamdı zannediyorum değil mi hocam?

Kemal Y. Aren: Ben de öyle tahmin ediyorum. Günümüzle mu-kâyese ettiğimizde insânî ilişkiler dün îtibârıyla daha sıcaktı. Ma-halle şuurı, komşuluk psikolojisi kuvvetli idi. Mahalleli birbirini tanır, durumunu bilir, nerelerde ne zaman müdâhale edilebileceği-ni, kiminle bu işin yapılabileceğini çok iyi tâyin edebilirdi.

Bir acılı hâtıra: Anneannem anlatırdı: Ermeni Rum komşuları-mız vardı. Gece gündüz berâber olurduk. Hatta birbirimizin çocu-ğuna süt verdiğimiz bile oldu. Öylesine iç içeydik. Ama ne zaman Yunan ordusu İstiklâl Savaşı sonunda bozguna uğrayıp kaçarlar-ken yolları üzerindeki köyleri kasabaları yakarak geçtiler. Bu yangın ve talandan Manisa da nasibini aldı. Ne acıdır ki atadan, babadan beri canciğer kuzu sarması berâber olduğumuz o Rum ve Ermeni kom-şular Yunan askerlerine rehberlik ederek zengin evlerini talan ettir-mişler, güzel genç kız ve kadınları onlara haber vererek yıllarca ya-eblehlişanan dostluğa bu şekilde mukâbele ettiler. O olayları yaşayanlar bu ihâneti bir türlü unutmadılar. Gelelim bugüne:

Bugün maalesef apartman hayâtı bütün büyük şehirlerimizde hatta kasabalarda yaşayışımıza hâkim oldu. Apartmanlarda komşu-luk münâsebetleri nedense olmuyor. Bunu sosyologların araştırması herhalde ortaya koyar zaman içerisinde.

Mehmet Nuri Yardım: Hocalarınız arasında iki hocanın etkisi büyük olmuş. Manisa Lisesi'nde İbrâhim Olgun ve Nâzik Erik hocalarınız size ders vermiş. Onların eğitiminizde büyük rolleri olduğu âşikâr. Tanımayan okuyucular için ana hatlarıyla kısa birer portrelerini çizer misiniz lütfen? Bu hocaların diğer öğretmenlerden bâriz farkları nelerdi?

Kemal Y. Aren: Gerçekten lise hayâtımda özellikle edebiyat dünyâmda İbrâhim Beyin ve Nâzik Hanımın köklü tesirleri vardır. Benim

edebiyat hocam Nâzik Hanımdı. İbrâhim Bey’i aynı paralel sınıflara edebiyat şubelerine girdiği için önceleri tanıdım. Ben fen şubesi mezunuyum. Nâzik Hanım fen şubelerini alırdı, İbrâhim Bey ise edebiyat şubelerine girerdi. Çok kuvvetli Farsçası vardı. Bir çok Farsça eser tercüme ettiğini duyardım. Ama hangi eserler bilemiyo-rum. Her iki hoca da ders saatleri dışında teneffüslerde öğretmenler odasında değil okul bahçesinde öğrenciler arasında vakitlerini geçi-rirlerdi. Her iki hocanın etrâfında da kalabalık bir öğrenci grubu toplanırdı. Nâzik Hanım daha çok millî kültürümüzden millî benli-ğimizden bahisler açar. Öğrencilere o konularda fikirler verirdi. İbrâhim Bey ise bütün sohbetlerini edebiyat üzerine binâ ederdi. Dîvan edebiyâtını çok iyi hazmetmiş bir hocaydı. Diyebilirim ki ben Dîvan edebiyâtını onun sâyesinde sevdim. O dönemde öğretmenler sâdece sınıfta değil, teneffüslerde, öğle tâtilerinde bile öğrencileriyle haşır neşir olur, onların sorularına cevap verirdi. Bâzi öğretmen-ler gündüzleri okuldan kaçan öğrencileri çarşı pazarda, kahvelerde arar bulur ve onları okullara yönlendirirdi. Akşamları da kahveleri dolaşır öğrencileri bulur ve âilelerine haber verirdi. Okulda ayrı-ca bu öğrencilere disiplin uygulanırdı. Bugünün öğrencileri ve veli-ler bu tavrı öğrencinin özlük haklarına müdâhale sayabilirler. Ama öğrenci disiplin altında daha mükemmel yetişiyordu.

Mehmet Nuri Yardım: Bir yazarın yetişmesinde muhîtinin tesiri büyük olsa gerek. Yaşadığımız dönem ile bugünü mukâyese ettiğinizde ma-halle kültürü bugün kaldı mı? Çocuklar âilelerinin yanı sıra komşuları ve yakınları tarafından yönlendirilebiliyor mu?

Kemal Y. Aren: Çocukların yetişmesinde mahalle şuurunun ve alâkasının büyük etkisi olurdu. Mahalle büyükleri çocuklar ve yeni yetişen gençler üzerinde mutlaka kontrollü bir tavır sergilerlerdi. Eskiden mahalledeki büyükler çocukların terbiyesine müdâhale edebiliyor, onları îkaz edebiliyor ve doğru yolu gösterebiliyorlardı. Âileler de bundan çok memnun kalıyorlardı. Şimdi mümkünse herhangi bir komşu çocuğuna bir şey söyleyin ânında âilenin bütün fertleri kapınıza üşüşürler. Genelleştirmek istemiyorum, ama ne yazık ki çoğunluk böyle.

Mehmet Nuri Yardım: Manisa’yı anlatan meşhur edebiyatçılar arasında Ârif Nihat Asya da bulunuyor. Eserinizde şiirini okuyoruz. Başka hangi şâir ve yazarlarımız söz etmiş bu güzel şehrimizden?

Kemal Y. Aren: Manisalı Tevhide Hanım’ın Dîvanı var. Bu eseri Manisa Belediyesi neşretti. Manisa hakkında şiir yazmış, yazılar yazmış çok edebiyatçı var. Başlıcalarını sıralamam gerekirse Hayâli Bey, Tevhide Hanım, Nâzım Hikmet, İlhan Berk, Abdurrahim Zapsu, Ahmet Küey, Yaşar Erkenez, Gülten Akın, Turgut Gürse, Osman Onur, Asım Öztürk, Nihal Yeğınobalı, Cengiz Bektaş, İsmet Zeki Eyüboğlu da bulunuyor. Ama elbette Ârif Nihat Asya’nın rubâileri çok mühim. İşte onlardan biri "Manisa II" adını taşıyor ve şöyledir:

Bahtın bahtım, yazın yazımdır Manisa!
Neş'en neş'em, sızın sızımdır, Manisa!
Hâcet Dede'ler, Üd Dede'ler oldu dedem;

Artık, Yedikızların kızımıdır, Manisa

Mehmet Nuri Yardım: Lisede iken meşhur romancılarımızdan Yusuf Atılgan ile ilgili unutamadığınız bir hâtıranız var, lütfen anlatır mısınız?

Kemal Y. Aren: Şimdi şöyle anlatayım. 1947-48 yıllarıydı. Akhisar'dan Manisa'ya lise okumaya gidiyorum. Her zaman arkadaşlarla birlikte trenle gidiyoruz. Trenimiz Hacı Rahmanlı Köyü istas-yonuna gelince iyi giyimli bir beyefendi trene biniyordu. Sonra Manisa'da inip Manisa Kitap Sarayı'na gidiyordu. Merak ederdik. Bir ağabeyimiz vardı Ekrem adında. Bir gün "Bu adamın yanına gitmeyeceksiniz" diye bizi uyardı. Biz bunun üzerine bu adamın yanına hiç gitmedik. Ama Ozan adında bir arkadaşımız vardı, Ekrem ağabeyimizi dinlemedi adamın yanına gitti, konuşmaya ve görüşmeye devam etti. Biz tren tayfası ise söz dinledik. Bu durum yaklaşık 1,5 sene sürdü. Meğer Yusuf Atılgan adını taşıyan bu adam bir yazarmış ve "mecbûri ikâmet" cezası almış. Üstelik doğduğu yer de Hacı Rahmanlı imiş. Tabii yıllar sonra bu yazarın Anayurt Otel ve Aylak Adam gibi kitapların sâhibi olan yazar olduğunu anladım.

Mehmet Nuri Yardım: Peki daha sonra bu yazarın eserlerini merak edip okudunuz mu?

Kemal Y. Aren: Hayır hiç okumadım, demek ki çocukluk yıllarında yapılan o telkinler neticesinde Yusuf Atılgan'ı hiç okumadım, okumak istemedim. Bu da çocukken yapılan telkinlerin ne kadar tesirli olduğunu gösteriyor.

Mehmet Nuri Yardım: Biraz da okuma dünyânıza geçsek. Edebiyat dünyâsıyla ilk temâsınız ne zaman kuruldu ve nasıl oldu?

Kemal Y. Aren: Sokak kitapçılarından değiştirme yoluyla Haz-reti Ali kitapları serisi okudum. Hatta onu babam "Evlâdım bunları okumasan iyi olur, bunlar Acem uydurması..." derdi. Ama çok he-yecanlıydılar. Çünkü çok güzel yazılmışlardı. Kan Kalesi gibi isimler taşırdı, ama babam ve annem hiç mâni olmadılar. Bunlarla ilk oku-malarım başladı. Akhisar'da kirâlık kitap veren kitapçılar vardı. Onlardan kitap kirâlar okurduk. Geceliği bir kuruştı. Keşke bugün de böyle bir tatbikat olsa.

İlk okul 4. ve 5. sınıflarda okuma devrem başladı. Bunun başla-yış şekli de şöyle oldu: İlkokul öğretmenimiz o zaman çıkan çocuk dergilerini sınıflarda tanıtır ve abone olmak isteyenleri kaydederdi. O dergilerden iki tânesi aklımda şimdi. Biri Türk Çocuğu, diğeri de Çocuk ismini taşıyordu. Bu dergilerde Dede Korkut Hikâyeleri, masallar, hamâsi şiirler önümüze çıktığı zaman ben o dergilerden hoşlanmaya başladım. Sonra başka dergilerin de çıktığını öğretme-nimiz söyledi, "Onları da Halkevi Kütüphânesi'nden bulabilirsiniz." dedi. İlk defa işte o zaman bir kütüphâne kavramını duydum. Hemen devam etmeye başladım. Ak saçlı bir memuru vardı. Çocuk psikolojisinden anlayan, çocukları hoş tutan bir adamcağızdı. Biz birkaç kafadar orada Doğan Kardeş dergisiyle ve şu anda isimlerini hatırlayamadığım başka dergilerle tanıştık. Bu arada kütüphâne memuru çocuk kitapları bulup bulup bize veriyor, önümüze koyu-yordu. Jul Verne'leri, Ömer Seyfettin'i ben orada okudum. Hatta hiç unutamam bir hayli hacimli bir kitap vardı. 500 sayfalık filan. Adı Çırac Uçman'dı.

“Yardımcı Pilot” anlamında. Aman o kitabı büyük bir zevkle okuduğumu hatırlıyorum. Daha sonra ortaokul sıralarında Mişel Zevako’nun Pardayanlar dizisini Reşat Nuri’nin kitaplarını okudum. Kerime Nâdir, Muazzez Tahsin gibi yazarları da ortaokul yıllarında okudum. Gerçek edebiyat dünyasını lisede İbrâhim beyin işaretiyle tanıdım.

Mehmet Nuri Yardım: Eğitim hayatınızda sizi üzen bir hâdise oldu mu?

Kemal Y. Aren: Evet oldu. Ortaokul ikinci sınıfta okurken Türk-çe hocamız hastalandı, yerine adını vermek istemediğim bir başka öğretmen dersimize geldi. Ressamdı, kısa boylu ve pala bıyıklıydı. Korku telkin eden bir görünüşü vardı. Öğrencileri döverdi. Tokat-ları kiloluk, yarım kiloluk ve 250 gramlıktı. Kiloluk tokadı yiyen mutlaka yere kapaklanırdı. Bize Victor Hugo’nun Ruy Blas isimli eserini okuma mecbûriyeti koydu. Bu eserin özelliği üst seviyede devleti tenkit etme anlayışı taşıyordu. Türkçeye manzum olarak tercüme edilmişti. Anlaşılması zordu. Ama hoca ortaokul ikinci sınıf öğrencisinin bunu anlamasını istiyordu. Ödev verdi, okumakta çok zorluk çektim, günler boyu ağladım. Babam hâlime acıdı, tanıdığı birisine yaptırdı ödevi. O adam kitabı özetledi ve beni büyük bir zahmetten kurtardı ama iki yıl boyunca bu yüzden kitap okuya-madım.

Mehmet Nuri Yardım: Çocukken kitap okumaya başladığınızda, edebiyatla ilgilendiğiniz sıralarda âilenizin, yakınlarınızın tavırları ne oldu, nasıl karşıladılar. İlgisiz mi kaldılar, yoksa sizi teşvik mi ettiler?

Kemal Y. Aren: Annem babam tahsilli insanlar değillerdi, âile kültürüyle yetişmişlerdi, ama irfan sâhibiydiler, Allah ikisine de rahmet eylesin, okumama mâni olmadılar.

Mehmet Nuri Yardım: İlk aldığımız telif ücretini hatırlıyor musu-nuz? Bu para ne zaman ve kimin tarafından verildi, hangi çalışmanızın karşılığıydı?

Kemal Y. Aren: İlk telif ücretini Diyânet’ten aldım. Diyânet dergisinde bir yazım çıkmıştı. 1958 yıllarıydı. Adı “Hasta”ydı. Diyânet daha sonra dergide yayımlanan hikâyeleri kitaplaştırdı. İnce küçük kitaplar yaptı. O para benim için çok kıymetliydi. O parayı uzun zaman sakladım. Başka bir cepte saklıyordum. Hayri Bilecik’in “Kı-nalı Mehmet” isimli hikâyesi de aynı şekilde o seride kitaplaştı. Ve çok beğenildi. Kınalı Mehmet daha sonra bir çok yerde yayımlandı.

Mehmet Nuri Yardım: Hocam biraz da umûmî konulara girsek. Zâtîâliniz İstanbul’a geldikten sonra bir ilim, irfan ve medeniyet muhîtime girdiğiniz. Mütefekkir yazar Sâmiha Ayverdi’nin çevresinde bulundunuz. Bize Ayverdi âilesini ve özellikle Sâmiha Ayverdi’yi anlatır mısınız? Ne zaman ve nasıl tanıştınız. İlk intibâlarınız ne oldu?

Kemal Y. Aren: Sâmiha Ayverdi adını ilk olarak Nâzik Hanım-dan duydum. 1953’teydi zannediyorum, Nâzik Hanım bir gün sını-fa Sâmiha Ayverdi’nin İstanbul Geceleri’ni getirdi. Oradan bir bölüm okudu. Kitabı çok sevdim. “İnşallah ileride okurum” diye kendi kendime karar verdim ama Sâmiha Hanımın diğer eserleriyle he-men tanışmadım, fakat o ismi hâfızama yerleştirdim. İstanbul’a gel-dikten yaklaşık 1,5 yıl sonra Özcan

Ergiydiren beni Sâmîha Hanıma götürdü. Özcan'la lise üçten itibaren sınıf arkadaşınız ve hemşehri-yiz. Tarih 11 Ocak 1957... Fâtih'te şimdi müze olan evine gittik. Orada ağabeyi Ekrem Hakkı Beyle oturuyordu.

Mehmet Nuri Yardım: Ayverdi âilesinin dışında Nihad Sâmî Banar-ı, Safiye Erol, Sofî Huri ve Nezihe Araz'ı da tanıdınız mı? Onlarla alâkalı hatıralarınız var mı?

Kemal Y. Aren: Nihad Sâmî Bey'i daha sonraki yıllarda aynı yerde, Sâmîha Hanımın evinde tanıdım. Onlar Mesnevi çalışması yapıyorlardı. Sofî Huri Hanımı da orada tanıdım, Safiye Erol'u, Nezihe Araz'ı da orada tanıdım. Biz de zaman zaman o sohbetlerin kıyısından köşesinden kulak misâfiri olduk. Arasıra dışarı çıktıkla-rında bilgi sâhibi olurduk. Bunlar arasında Nihad Sâmî Bey dikkat çekiciydi, son derece nâzik ve kibar bir insandı. Devamlı fôr şapka-sıyla gelirdi eve. Sofî Hanım cana yakın tatlı bir insan, ama hafif şive kaçıklığı vardı, çünkü Rum olduğu için o şiveyi değiştireme-mişti. Tatlı, peltek bir telaffuzu vardı. Amerikan Bord Neşriyâtı Mü-dürüydü. Çocuklar için yaptığı tercümele-r çok güzeldi. Diyânet, çocuk kitaplarını âdeta oradan almıştı, aynı mizanpaj ve aynı ebatta çıkıyordu Diyanet çocuk kitapları da. Safiye Erol hakkında fazla bir bilgim olmadı. Ama Nihad Sâmî Bey'in Askeri Tıbbiye'de bir konfe-rans vermesini istemişim. Askeri Tıbbiye'de bir edebiyat kulübü kurulmuştu. Ben orada âzâ idim. Geldi ve Nâmık Kemal hakkında bir konuşma yaptı. Ben ilk defa Nâmık Kemal'i büyük bir edebiyat-çının ağzından dinlemek şansına sâhip oldum. O zamâna kadar ben Nâmık Kemal'i tanıımıyordum. "Hürriyet Kasidesi"ni nefes bir oku-yuşla ilk defa ondan dinledim, hayran oldum. Nezihe Araz'la daha sık temâsimiz oldu. Sâmîha Hanıma hep gelir giderdi, o zaman böy-le tanınan bir yazar değildi, Havadis gazetesinde yazıyordu, bâzı ki-tapları çıkmaya başlamıştı. Hazreti Muhammed, Hazreti Muhammed'in Köyünde, Hazreti Muhammed'in Torunları... Fakat bu eserler önce Havadis gazetesinde yayımlanıyor, ondan sonra kitaplaşı-yordu.

Mehmet Nuri Yardım: Siz Türk edebiyâtını çok iyi bilen, mühim yazarlar hakkında ciddî değerlendirmeleri olan bir edebiyat hocası-sınız. Edebiyâta meraklı gençlere, özellikle yazı yazmaya meraklı olanlara tavsiye edeceğiniz belli başlı şâirler, hikâyeciler ve romancılar kimlerdir? Tabiâ yaşayanlar da dâhil...

Kemal Y. Aren: Dünya edebiyâtından klasikleri mutlaka tavsiye ederim. Ayn Rand, benim hayran olduğum Amerikalı bir yazar. Beğendiklerimi söyleyebilirim. Şâir olarak Yahyâ Kemal, Necip Fâzıl Kısakürek, Ârif Nihad Asya, Âsaf Hâlet Çelebi, Fâruk Nâfiz Çamlı-bel, Yavuz Bülent Bâkiler'i çok beğenirim. Yerli romancı ve hikâye-cilerden Sait Fâik Abasıyanık, Haldun Taner, Ömer Seyfeddin, Mus-tafa Kutlu hikâyeci olarak romancılarından da Sâmîha Ayverdi, Reşat Nuri Güntekin, Hüseyin Rahmî Gürpınar, Ahmet Hamdi Tanpınar, Tarık Buğra beğendiğim romancılar bunlar...

Mehmet Nuri Yardım: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nın neşrettiği Kubbealtı Akademi Mecmuası yazarlarındansınız. Özel-de

bu mecmua, genelde de edebiyat dergileri hakkında bir değerlendirmeni-zi istirham ediyoruz. Lutfeder misiniz?

Kemal Y. Aren: Türkiye’de ciddî dergicilik maalesef gelişmiyor. Ancak bir dernek veya bir kuruluş bir kuvvetli sponsor bulunursa bir müddet yayın hayâtında kalabiliyor dergiler. Ama magazin dergiciliği spor dergiciliği çok revaç bulan Şeyler...

Mehmet Nuri Yardım: Yıllardan beri Kubbealtı Kitabevi’ne gelen okuyucularla, edebiyat meraklılarıyla görüşüyor, sohbetler ediyorsunuz. Bize genel kanaatinizi söyler misiniz lütfen. Toplumumuz, gençlerimiz ilme, irfna, edebiyâta yakınlık duymaya başladı mı, bu oran giderek artıyor mu? Vaziyeti nasıl görüyorsunuz?

Kemal Y. Aren: Bir gün bir hanımefendi geldi. Kapıda Yahyâ Kemal’in adını görmüş, bana “Beyefendi bu Yahyâ Kemal Beyatlı kimdir?” diye sordu. Ben Őařırdım tabi. Mesleğini sordum. Meğer sınıf oğretmeni imiş. Çok zldm. Kltrszlk toplumumuzun en büyük hastalığı ne yazık ki. Ve ancak okuyarak bu hastalıktan kurtulabiliriz.

Osmanlı ve Mûsikî*

Prof. Dr. Alâeddin Yavaşça**

G enel bir görüşle Osmanlı'da mûsikî, kurulduğu 1299 yılından XVII. yüzyıla kadar, beylikten devlete geçiş, kuruluş çabaları, birbirini izleyen akınlar ve fetihlerden dolayı, sanatın her dalında özgün eserler vermeye imkân bulamamıştır. Bu yüzden bir Kayı Aşireti olarak ve Selçuk-lu'nun bir Uç Beyliği niteliğindeki özellikleri ile, tâbi olduğu Selçuk-lu Devleti'nin etkisi altında kalmıştır.

Konumuz olan mûsikîde de, II. Murad, II. Mehmed, II. Bâyezid devirlerinde bâzı kıpırdamalara rağmen, büyük seferlerin de gereği olarak Selçuklulardan intikal eden "Mehter Mûsikîsi" önemini korumuştur. II. Murad'dan itibaren, Bağdat'ın başkent olduğu Türk kökenli Celâyir Devleti'nde Merâgalı Abdülkâdir ile sembolleşmiş, oldukça gelişmiş bir mûsikî kaynağı ile bağlantı kurulmaya başlanmış ve XIII. yüzyılda yaşamış Türk mûsikîsi bilgini Safiyüddin Abd'ül Mü'min Urmevi'nin ortaya koyduğu Türk mûsikîsi nazari-yâtının esasları ile ses sistemi konusundaki fikirleri, peyderpey XV. yüzyıldan itibaren Osmanlı'ya ulaşmaya başlamış, bir yandan Safi-yüddîn'in bilgisinden doğan, Merâgi'nin de besteleriyle oluşan sanat kıvılcımı, Osmanlı'daki mûsikî yeteneğini ve zevkini XV. ve XVI. yüzyıllarda ateşlemeye yetmiş, bu sâhadaki gelişmeler, XVII. yüzyıldaki şahlanışı hazırlayan bir geçiş devresi olmuştur. Bu girişle, Osmanlı'nın kuruluşu olarak kabul edeceğimiz 1299 yılından, son bulduğu 1922 yılına kadar geçirdiği devreleri, hükümran olan pâdişahların hüküm sürdükleri târihleri esas olarak incelemeye tâbi tutacağız. Esas konuya girmeden evvel, Osmanlı'da mûsikînin kaynağı olan Enderûn hakkında kısaltılmış bilgiler vermekte yarar görüyorum.

Osman Gâzi, Orhan Gâzi, Murad Hüdâvendigâr, Yıldırım Bâ-yezid ve Sultan Çelebi Mehmed'le geçen 1299'dan 1421'e kadar süren I. Devrede, Murad Hüdâvendigâr zamânında Edirne'de Eski Saray bünyesinde Enderûn Okulu'nun 3 sınıflı ilk nüvesi kuruluyor.

1. Sınıf – Seferli Koğuşu
2. Sınıf – Kiler Koğuşu
3. Sınıf – Hazîne Koğuşu

isimlerini alıyor. Okutulan dersler: Kur'an, İLM-i hal, tecvîd, Akâid, mesâil-i dînîye'den oluşuyor.

* 12 Ocak 2008'de "Gençlerle Sohbet" toplantısı, Kubbealtı Vakfı.

** İTÜ Türk Mûsikîsi Konservatuvarı.

Murad hüdāvendigâr'ın kurduğu bu okul, gelişim devrelerinde şu aşamaları geçirdi:

Öncelikle belirttiğimiz üç koğuş, hazırlık sınıflarıdır. Bunların üstündeki Has Oda, ihtisas sınıfı sayılmaktadır. Bir de Enderun-ı Hümâyün teşkilâtı vardır ki, 7 odayı içeriyor.

1. Küçük Oda: “Burada yetişenler, pâdişâhın ve Saray’ın çeşitli hizmetlerinde görevlendiriliyorlar”

2. Büyük Oda: “Küçük odadakilerin üstünde görevlendiriliyor-lar.”

3. Doğancı Odası: Bu odanın en kıdemsizi bile subay derecesin-de idi. Bu oda 1675’te kaldırıldı.”

4. Seferli Odası: “1635’de IV. Murad tarafından geliştirildi ve önemli kısmı mûsikîye ayrıldı.”

5. Kiler Odası: “Pâdişâhın gıdâ düzeni için yetiştirilirdi.”

6. Hazîne Odası: “Devlet hazînesi sayılan Enderun hazînelerini korumak, Saray atölyelerine bakmak gibi büyük sorumluluk taşıyan görev için yetiştirilirdi.”

7. Has Oda: “En yüksek teşkilât, en üst görevler için eğitilirdi.”¹³

Bu son derece yarar taşıyan ve devlete büyük hizmetler veren târihi değerdeki devlet adamlarının yetişmesini sağlayan okul, 1826’da, Yeniçeri Ocağı’yla birlikte kapatılmıştır.

Osmanlı’da Türk mûsikîsinin geçirdiği evreler:

I. Devre: (Oluşum Devresi 1299-1421)

1. Osman Gâzi (1299 – 1326)

2. Orhan Gâzi (1326 – 1359)

3. I. Murad (1359 – 1389)

4. Yıldırım Bâyezid (1389 – 1403)

5. Sultan Çelebi Mehmed (1413- 1421)

İlk devreyi teşkil eden bu beş hükümdar zamânında, fâsılasız devam eden içteki kurumlaşma, dışa doğru seferler, akınlar, fetihler kültür ve güzel sanatlarda atılıma imkân vermemiş, Ahîlik teşkilâtı-nın hâkimiyetinde an’anelerin devâmı, mûsikîde de Selçuklular’dan intikal eden Mehter’in devâmı, bu devrede yetişmiş olan Mevlid ya-zarı Süleyman Çelebi’nin mevcûdiyeti, Bektâşilik, Halvetîlik ve kol-larının, Eşrefliğin tarîkat olarak yürürlükte bulunması, dolayısıyla zikir ve zâkirbaşılık müessesesinin var olması, müezzinlik, hâfızlık ve bunlara bağlı olarak Kur’ân-ı Kerîm tilâveti ilminin mevcut bu-lunması, tekke, dergâh ve câmi mûsikîsinin varlığına delâlet eder.

(Devam edecek)

¹³ Meydan Larousse, Cilt: 4, S: 248, Yıl: 1971.

Batı ve Türkler

Zeki Önsöz

Batı, son iki yüz yıldır modernleşme çabalarında yüzümüzü çevirdiğimiz, ama bir türlü içine alınmadığımız dünyadır. Batı ve Türklerin ilişkisi daha gerilere gitse de; biz önce, batıya yöneldiğimiz döneme bakalım.

Türkler, 1839 Tanzimat ve 1856 Islahat fermanları ile batılılaşma yolunda ilk resmî adımlarını attı. Bu fermanları Türklere dikte eden batı, kendine yarayan bu açılımlardan sonra gizli-açık baskılarla, Müslüman ve Türk olmayan unsurlarla el ele vererek Osmanlı İmparatorluğu'nu yağmalamaya, bölmeye ve yıkmaya çalıştı. Bundan daha acısı, bütün suçu kendimizde bulan Türk aydınları, Ziyâ Paşa gibi;

Diyâr-ı Küfrü gezdim, beldeler kâşâneler gördüm
Dolaştım mülk-i İslâmı, bütün virâneler gördüm

diyerek batının üstünlüğünü kabul ediyordu.

Sonunda, Osmanlı İmparatorluğu batının darbeleri ile çöktü. Türk Kurtuluş Savaşı, bu yıkıntı içinde, az kalsın Türkiye de elimizden giderken Atatürk'ün önderliğinde batıya karşı verildi ve kazanıldı. Bir çelişki gibi görülsede, Türkiye kendisine çizdiği çağdaşlaşma yolunda medeniyeti temsil ettiğine inandığı batıdan ayrılmadı. Türkiye dış politika ekseninde ve iç siyâsette model olarak batıyı seçti.

Türkiye, bu hedef doğrultusunda, bütün batı kurumlarında bu-lunmaya gayret etti. 8 Eylül 1952 yılında batı ittifâkı Nato'ya girdik-ten sonra, 31 Temmuz 1959'da, o zamanki adıyla Ortak Pazar'a yâni Avrupa Birliği'ne başvurdu. Türkiye ile ortaklık antlaşması, 1 Aralık 1964'de yürürlüğe girdi. Türkiye o târihten bugüne AB kapısının-da beklerken, eski Demirperde ülkeleri hemen AB'ye alındı. Ermeni meselesi, Lozan antlaşması ile 24 Temmuz 1923'de karâra bağlan-masına rağmen, bu antlaşmada imzâsı bulunan bâzı batı ülkeleri, arkasından başka isteklerin geleceği belli olan, Türklerin 1915 yılın-da Ermeni soykırımını yaptığını parmak hesabı ile parlamentolarında kabul etti. 1970'li yıllardan itibaren Asala örgütü art arda batı baş-kentlerinde 42 diplomatımızı şehit ederken, batı ülkelerinden ses çıkmadı. Batı ülkeleri Ermenistan sınırımızın açılması için Türkiye'-ye baskı yaparken, Azerbaycan toprağı Karabağ'ı işgal eden ve kat-liam yapan Emenistan'a yaptırım uygulamadı. Başta Amerika ol-mak üzere batı ülkeleri İstanbul'da Ruhban okulunun açılmasını ve Patrikliğin İstanbulda aynı Vatikan gibi bir devlet olmasını ve patri-ğin devlet başkanı olmasını

isterken, Avrupa Birliği patriği Brük-sel’de devlet başkanı olarak karşıladı.

A.Öcalan, batı ülkelerinin terör örgütü PKK’yı her bakımdan desteklediğini İmralı’daki mahkemesinde açıkladı. İncirlik’ten kal-kan Çekiç Güc’e âit uçakların PKK’ya yardım malzemeleri attığı ve Nato’ya âit bir tırda PKK’ya gönderilen silâhların bulunduğu ortaya çıktı. PKK Amerika’nın desteğinde Kürdistan Ulusal Kongresi’ni Ocak 2002’de Brüksel’de düzenledi. Avrupa ülkeleri PKK’ya ser-bestçe çalışma imkânı sağladı. Kuzey Irak’taki Kürt bölgesini âdeta bağımsız bir devlet hâline getiren batılı devletler oldu.

Eski Cumhurbaşkanımız Süleyman Demirel, Milliyet gazetesine 1 Mayıs 1995’de “Batı Sevr’i istiyor” dedi.

Yalnız birkaçını sıraladığımız batının bu uygulamalarının dost-luğa, müttefikliğe uymadığı ortada. Bu örnekleri verirken, batı düş-manlığı yapma gibi bir niyetim yok. Elbette her ülke önce kendi çı-karlarını düşünür. Önemli olan, batı karşısında süren bu ezikliğin, aşağılık duygusunun giderilmesidir. Gerek batı ülkelerindeki insan-ların Türklere bakışı, gerekse batı medyasında Türklerin imajı olum-lu değil. Batı Türkleri neden sevmiyor? Bunların sebepleri, batı ve Türklerin ilk karşılaşmalarına kadar gitmektedir. Bu târihî olayın bi-linmesi sorumuzu açıklayacaktır.

Türklerin batı ile ilk karşılaşması

Batı, Türklerin farkına ilk defa 1071 Malazgirt Savaşı’ndan son-ra vardı. Çünkü, kabına sığmayan enerjik Oğuz Türkleri, bu savaş-tan on yıl sonra Marmara kıyılarına ulaştı ve İznik’i başkent yapı-rak Türkiye Devleti’ni kurdu. Avrupa’nın en büyük devleti Bizans’-ın, Türklerin eline geçmesi zaman meselesi idi. Bu durum Avrupa’-yı dehşet içinde bıraktı. Zira Avrupalılar, Bizans’tan sonra sıranın kendilerine geleceğini, tek başına bir Avrupa devletinin Türklerin Avrupa’ya çıkmasını engelleyemeyeceğini biliyorlardı. Batı, Türkle-ri tehdit olarak algıladı. Bu nedenle; bütün Avrupa biraraya gelerek, Türklerin bir Avrupa devleti olmasını engellemek, Anadolu, Suriye ve Filistin’den atmak için güçlerini birleştirdi. Türkler üzerine yapı-lacak bu seferlere “Haçlı Seferleri” adı verildi.

Haçlı Seferleri

Haçlı Seferleri’nin birinci sebebi; Türkiye’nin bir Avrupa devleti olmasını önlemektir. İkinci sebep ise; Avrupa’nın o yıllarda İslâm dünyâsına göre fakirliği ve her alanda geri kalmışlığı idi.

Kasım 1095’de Fransa’nın Clermont şehrinde toplanan kilise ve devlet adamları kurultayında Papa II. Urban; “Türkler, Küçük As-ya’dan (Anadolu) ve Kudüs’ten atılmalıdır! Tanrı Haçlı Seferi isti-yor!” diyerek kararını açıkladı. Papanın kışkırtması ile Kudüs’ü Müslümanlar’dan alıp Cennet’e kavuşmak ve zengin doğu ülkeleri-ni yağmalamak üzere, fanatik ve câhil Hıristiyan kitleleri 1096 yılı-nın başlarında yollara düştü. Sultan Kılıçarslan, Eylül 1096’da İznik’i almak için gelen yüzbin kişilik bu ilk sefil kâfileyi darmadağın etti. Fakat bu sürünün arkasından Avrupa’nın en

ünlü komutan ve şö-valyelerinden oluşan altı yüz bin kişilik bir ordu geliyordu. Bu or-dunun başında Gottfried von Baillon vardı. 1097 Mayıs'ında Haçlı-lar Türkiye'nin başkenti İznik'i kuşattı. Bu sırada Sultan Kılıçarslan Malatya önlerinde idi. Ordusu ile hemen İznik'e koştu. Türkler ve Haçlılar arasında İznik kalesi önünde geçen savaşta her iki tarafta ağır kayıplar verdi. Sultan Kılıçarslan, kendi ordusundan sayıca kat kat üstün olan düşman ordusu karşısında geri çekildi. Haçlılar Ana-dolu'da herşeyi yakıp yıkarak, yağmalayarak, insanları vahşice öl-dürerek ilerledi. Haçlılar kuyruklu, boynuzlu şeytanlar diye propa-ganda edilen Türklerin vatanlarını savunan uzun saçlı, güzel, cesur ve erdemli insanlar olduğunu gördü.¹⁴ Sultan Kılıçarslan, Haziran 1097'de Eskişehir yakınlarında Haçlıları yeniden karşıladı. Haçlılara ağır kayıplar verdiren Sultan Kılıçarslan düşmanını yok edemeyece-ğini anlayınca geri çekildi. Bundan sonra Türklerle Haçlılar arasın-da Anadolu yaylasında amansız bir gerilla harbi başladı. Bu şekilde yapılan savaşlarla Haçlı Ordusu Anadolu'yu terkedip, Antakya'yı kuşattığı vakit sayıları yüz bine inmişti. Sultan Kılıçarslan, Anado-lu'da gerilla savaşı ile yarım milyon Haçlı'yı yok etmiş, bu arada Bizans'la da savaşmasına rağmen Türk Devleti'nin yıkılmasını önle-miştir.

Haçlılar, Ekim 1097'de Antakya'yı kuşattı. Antakya, Türkiye Devleti'ne değil, Büyük Türk Hakanlığı'na bağlı idi ve kale kuman-danı Yağıbasan Bey'di. 9 aydan fazla süren kuşatmada Antakya önündeki Haçlıların öldürdükleri Türkleri yediklerini, vahşi ve bar-bar bir sürü olduklarını kendi târihçilerinden de öğreniyoruz.¹⁵ Şe-hir, Haziran 1098'de kaledeki bir Ermeni'nin yardımı ile Haçlıların eline geçti. Haçlılar Antakya'da kudurmuşçasına bütün Müslüman-ları öldürdüler. Antakya'dan sonra Maara şehrinde aynı vahşet tek-rarlandı. Batılı Haçlı sürüleri târihe "Antakya ve Maara Yamyamları" olarak geçti.

Haçlılar yola çıktıktan 3 yıl sonra, Temmuz 1099'da Kudüs'ü ele geçirdi ve Müslüman-Yahûdi 70.000 insanı öldürdü. Kudüs bu sıra-da Fâtımîlerin elinde idi. Türklere barbar diyen batılılar; Kudüs'te câmilere sığınmış kadın ve çocukları kesen, kanlarını dereeler gibi akıtan, bu zaferlerini(!) övünerek Papa'ya yazan Gottfried von Baillon'u hâlâ kahraman görüyor. Baillon'un eli kılıçlı heykeli Brük-sel'de Kral Sarayı önündeki meydanda ve birçok Avrupa şehrinde dikili duruyor.

Haçlılar, Kudüs ve Doğu Akdeniz kıyı şehirlerinde krallıklar kurdular. Türkler iki yüzyıl boyunca Avrupalıları buradan çıkarma-ya ve Anadolu'yu Türk yönetiminde birleştirmeye çalıştı. 1101 yılın-da Haçlı orduları Anadolu'ya girdi. Merzifon ve Konya Ereğlisi'nde bu ordular Sultan Kılıçarslan ve Danişmendîler tarafından yok edildi.

2. Haçlı Seferi'ne Almanya İmparatoru III. Conrad ve Fransa Kralı VII. Louis katıldı. Sultan Mes'ut, Ekim 1147'de Eskişehir ya-kınlarında Konrad'ın Haçlı kuvvetlerini yok etti. İmparator canını zor kurtardı. Conrad, Fransa Kralı Louis'in 150.000 kişilik ordusu ile birleşse de

¹⁴ Kronikçi Fulcher von Chartres ve Gesta bunu hayretle yazıyor.

¹⁵ F.Funck Brentono'nun Antakya Destanı.

Türkler Haçlıları Toroslar'a çekerek ağır kayıplar verdir-di. Geriye kalan aç ve sefil Haçlı askerlerine Türkler yiyecek verdi. Daha sonra bunlar da Antalya'dan temin edilen gemilere binerek Suriye'ye geçti.

Salâhaddin Eyyubî'nin 1198'de Kudüs'ü fethetmesi üzerine 3. Haçlı Seferi'ne Almanya İmparatoru Friedrich Barbarossa, İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard ve Fransa Kralı Philippe-Auguste ka-tıldı. Almanya İmparatoru Konya'yı kuşattı ise de alamadı. Büyük kayıplar veren Barbarossa, Göksu nehrini geçerken öldü.

4. Haçlı Seferi'nde Haçlılar, Bizans'ın başkenti Konstantinopol'i (İstanbul) işgal edip, şehri yağmaladılar. Kendi dindaşlarını öldür-düler. Kıymetli eserleri yağmalayıp Avrupa'ya getirdiler. Burada 1204'den 1261'e kadar süren bir Latin krallığı kurdular. Haçlıların bütün seferlerinde yolları üzerindeki Yahûdileri ve diğer Hıristiyan mezhebi mensuplarını öldürmeleri ve mallarını yağmalamaları Haçlı Seferleri'nin öncelikle çapulculuk için yapıldığını ortaya koyar.

1095 yılında başlayıp 1272 yılına kadar süren 8 Haçlı seferi ya-pıldı ise de, birincisi hâriç diğerleri başarılı olamadı.

Haçlı seferleri, daha sonraki yüzyıllarda İslam dünyasının kılıcı ve kalkını olan Osmanlı İmparatorluğu'na karşı defâlarca düzen-lendi.

Türkler, Türkiye topraklarında 939 yıldır Ehl-i Salîb'e yâni Haç-lılara karşı, bir âziler ordusu hâlinde savaşmış ve şehitler ordusu hâ-linde ölecek, "Bu vatan ya bizim, ya kimsenin!" dedi.

Haçlı Seferleri'nin sonuçları:

1- Haçlılar, Türkleri Anadolu'dan atamadılar. İslâm'ın batıya doğru ilerlemesini durduramadılar.

Türkler vatanlarını büyük bir cesâret ve îmanla savundular. Bir-birinden kahraman Selçuklu sultanları kalabalık Haçlı sürüleri kar-şısında ümit ve azimlerini kaybetmediler. Vatanı kurtarmak için insan üstü bir gayretle çalıştılar. Sultan 1.Kılıçarslan, Sultan Mes'ut, Sultan 2.Kılıçarslan en zor şartlar altında dahi bir an tereddüte düş-medi.

Daha 20 yaşlarında olan Sultan Kılıçarslan, Eskişehir'de yarım milyon haçlıyı birarada görünce dehşet içinde kalan kumandanla-rına şöyle demişti; "Gördüğünüz gibi göz alabildiğine dağlar, tepeler, ovalar, vâdiler, düşman sürüleriyle dolmuş. Fakat ordumuzu bu sürünün elinden kurtaracağız. Sözlerimi iyi dinler ve bana inanırsanız, yurdumuzu da kurtarınız." İşte bu büyük irâde kuvveti ve îman vatanı kurtar-mıştır.

2- Türkler Anadolu'da yalnız Haçlıları durdurmakla kalma-mış, İslam dünyâsını da kurtarmıştır. Türkler, Anadolu'da Haçlıları karşılayıp savaşarak, Kudüs ve civârındaki kaleleri ve doğu Akde-niz kıyısını ele geçiren haçlıların yardım almasını, ilerlemesini en-gelledi, onların sonlarını hazırladı. Türkler böylece hem kendi va-tanlarını, hem de İslâm dünyâsını haçlılara karşı göğüslerini siper ederek korudular. Doğu Akdeniz sâhil şeridindeki Haçlı krallıkları da Türklerin mücâdelesini ile iki yüz yıllık yerleşmeden sonra kökle-rinden koparıldı. Haçlı seferleri, târihin akışını bir müddet durdursa da, Türklerin 1453'de İstanbul'u fethetmesini engellemedi.

3- Türkleri tehdit gören Katolik kilisesinin başı Papa'nın önyak olduğu Haçlı seferleri ile bütün dünyâda olumsuz bir Türk imajının yaratılması başlatılmıştır. Ünlü hristiyan ressamlar, bu amaçla yüz-lerce eser yaptı. Kitaplar yazıldı. Örnek iki olayı hatırlatalım; Papa Urban, Clermont'taki kurultayda Haçlı seferlerine gerekçe olarak Türklerin - kutsal yerlere Hıristiyan hacıları sokmadığını söylüyor-du. Günümüzde Prof. Praver bunun doğru olmadığını Milger'in Haçlı Seferleri eserinde anlatıyor. Sultan Kılıçarslan'ın Haçlılarla çarpışırken bile, Hıristiyan tebasına son derece şefkatle davrandığı-nı, dîni hayatlarına karışmadığını o zaman yaşamış Bizans ve Arap târihçilerin eserlerinden öğreniyoruz. Bu gerçeklere rağmen, bütün dünyâda bugüne kadar gelen olumsuz Türk imajının temeli bu ya-lan propaganda kampanyası ile Haçlı Seferleri öncesinde ve sırasın-da atılmıştır.

4- Haçlı seferlerinin uzun yıllar sürmesi ve Haçlıların Kudüs'ü ele geçirmelerindeki en büyük neden, İslâm dünyâsındaki ülkelerde başa geçme hırsı ile yapılan iktidar mücâdeleleridir. Hânedan üye-lerinin taht için yaptıkları mücâdeleler Selçuklular ve diğer İslâm devletlerini Haçlılar karşısında zayıflatmıştır. İslâm dünyâsında monarşi ile yönetilen toplumlarda iktidar gücü bir kişi üzerinde toplanmakta, bu kişinin ölümünden sonra iç savaş başlamakta idi. Dün olduğu gibi, günümüzdeki İslâm toplumlarında da bu sakat yapı devam etmektedir. Çok partili demokratik sistemle yönetilen tek İslâm toplumu olan Türkiye'de bile, seçimlerde tek başına ikti-dâra gelen parti, iktidârı denetleyecek anayasal kurumlarla çatış-makta, iktidar gücünü tek elde toplamak istemektedir. Batıda ise kralın yetkileri veya iktidârın gücü kilise, asiller, burjuva vb. başka kurumlarla bölüşülmekte veya denetlenmektedir. Batıda her kurum kendi sınırını bilmekte, diğerleri ile uzlaşmaktadır.

5) Haçlı seferleri döneminde İslâm dünyâsı, yeryüzünün en gelişmiş medeniyetini temsil etmekte idi. Batılılar Haçlı Seferleri sırasında tıp, astronomi, kimya, coğrafya, matematik, mîmârî alan-larındaki bilgilerini İslâm dünyâsından öğrenmişler, taklit etmişler, sonra onları aşmışlardır.¹⁶

6) Batı dünyâsı, İslâm dünyâsına karşı çapulculuk, yağmalama ve sömürgeleştirme felsefesine dayalı Haçlı seferlerine hiç bir za-man son vermemiştir. Arapların yardımı ile Osmanlıları püskürtüp, Aralık 1917'de Kudüs'e giren İngiliz kumandanı Generel Allanby "Haçlı Seferleri şimdi bitmiştir" dedi. Bu cümle, batının İslâm dün-yâsına karşı yüzyıllar boyu saldırı, yağmalama ve çapulculuk hedefi olduğunu ortaya koyar. Batı bununla da kalmamış, günümüzde Amerika Başkanı Bush'un 11 Eylül 2001 NewYork İkiz Kuleler terör saldırısından sonra "Bu terörizme karşı bir Haçlı Seferi olacak ve zaman alacaktır" demiş, 2001'de Afganistan, 2003'de Irak işgal edil-miştir. Irak'ın bütün zenginlikleri, müzelerine kadar

---

¹⁶ Avrupalıların İslam Dünyâsı'ndan öğrendikleri konusunda geniş bilgi için; Dr. Sigrid Hunke'nin Avrupa'nın Üzerine Doğan İslam Güneşi Almanca orjinal adı, Allahs Sonne über dem Abendsland ve Haydar Bammat'ın İslâmiyet'in Mânevî ve Kültürel Değerleri isimli iki önemli esere bakınız .

yağmalanmış-tır. İçinde Türkiye'nin de bulunduğu İslâm dünyâsı, bu işgaller ne-deniyse, her iki ülke harâbe hâline gelirken, Irak'ta bir milyondan fazla insan öldürülürken sus pus olmuştur.

Batının yüzyıllar süren hedefi ve felsefesi belli "Haçlı Seferleri" yüzünden İslâm dünyâsı içine kapanmış ve savunmaya çekilmiştir. Dün de, bugün de, kendi içindeki gereksiz kavgalarla zaman kay-betmeye devam etmektedir. İslâm dünyâsı için modernlik bu du-rumda ötekileşmiştir. Kendi kimliği ile modernlik arasında sıkışıp kalan İslâm dünyâsı, bu duruma çözüm bulamamakta, bir türlü ileri hamleler yapamamakta ve kendi medeniyetini kuramamaktadır.

Sonuç

Batı târihi, mazlum halkların kan ve gözyaşı ile doludur. Sömürgeleştirilen, zenginlikleri yağmalanan Amerika, Afrika, Avust-ralya, Asya kıtaları ve yok edilen halklar Mayalar, Aztekler, Kızılderililer, Afrikalılar ve Asyalılar bunun örnekleridir. Haçlı Seferleri'n-den bu yana batı ve Türkiye; zaman ve söylemler değışse de "Ehl-i Salıp ve Hilâl'in dünyâları olarak kalmıştır. Hilâl, batıda Müslüman Türk'ün, sembolüdür. Batı, medeniyetler ittifakı diye birşey kabul etmiyor. İslâmı ve onun peygamberini tanımayan Hıristiyan batının dinler arasında diyoloğu da düşünmeyeceği açıktır. Nitekim 800 yıllık Endülüs Emevi Devleti'ni yıkan Hıristiyanlar, burada bir tek Müslüman bırakmadılar. Bizans'ı yıkan Türkler ise Hıristiyanlara dinlerinde özgürlük tanıdılar.

Batı okul târih kitaplarında Türklerle ilgili 3 târihî olay ele alı-nır. Bunlar; Haçlı Seferleri, İstanbul'un alınışı ve Viyana'nın kuşatıl-masıdır. Haçlı seferlerini başarısızlığa uğratan, Hıristiyan Bizans'ı ortadan kaldırarak İstanbul'u alan, 14. yüzyıldan beri Balkanlar'da egemen olan, Avrupa'nın ortalarına kadar gelerek 1529 ve 1683'de Viyana'yı kuşatan Müslüman Türkler, yüzlerce yıl Hıristiyan Avru-palıların kâbusu oldu. Kendini dünyânın efendisi gören batılıların Türklerde unutamadığı ve affedemediği budur. Bu yüzden batı, Türkleri sevmez. Bundan daha önemlisi, 18. asırdan itibaren batı karşısında gerileyen ve yenilen Türkler, batı gibi üstün olmak ister-ken, kendilerine saldıranın batı olduğunu unutup, bütün suçu ken-dilerinde bulup, herşeylerini inkâr ettiler ve kendilerine düşman ol-dular. Bu durum yenilgiden daha acı oldu. Çünkü Türkler kendile-rine olan güveni kaybetti. Bu gidişe bir süre ara verilse de, bu ken-dine geliş uzun sürmedi.

Elbette dünyâdan izole olmak istemiyoruz. Batı ile ilişkilerimiz artarak devam etmeli. Dünyâdaki gelişmeleri günü gününe tâkip etmeli, çağdaş gelişmelere ayak uydurmalıyız.

Ancak, Türkler katılmak ve benzemek istedikleri, kendilerine gelmezlerse daha çok süreceğe benzeyen, aşağılanacakları, horlana-cakları, yağmalanacakları ve bölünecekleri günümüz batı yolunda ya devam edecekler, ya da târih ve coğrafyalarının kendilerine yük-lediği misyonla, geçmişte olduğu gibi kendi güçlü devletlerini geç-mişlerinden yararlanarak mutlaka kuracaklardır.

Kaynakça:

- Amin Maalouf; Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri, Telos Yay., İst. 1988
- Banu Avar; Hangi Avrupa, Remzi Kitapevi, 2008
- Brenda Ralph Lewis; Die Kreuzzüge, DJW, Hamburg, 1976
- Claude Cahen; Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, E Yay., İst. 1984
- Prof. Dr. Erdoğan Merçil; Müslüman Türk Devletleri Târihi, T.T.K., Ankara, 1991

MÜNCHEN, 1980

- Yılmaz Öztuna; Büyük Türkiye Tarihi, Ötüken, İstanbul, 1977

Uygur On iki Makâmının Kültür Kaynağı ve Târihî Tesiri

Doç. Dr. Zeytune Tohti*

Uygur on iki makâmının kültür ve târihî önemi:

Dans, şarkı ve mûsikîden müteşekkil olan Uygur on iki makâm-ı, Uygurların topluca yaşadıkları bölgelerdeki çeşitli makamlar-dan oluşmaktadır. Mûsikîyi esas almakla berâber büyük çaptaki geleneksel sanat şekli ile kendine özgü bölge özellikleri barındırmaktadır. Uygurların yaşayış tarzı, millî özelliği, ahlak ve adâp an-layışı, toplum psikolojisinden ortaya çıkan millî melodi gibi özel-liklere sâhip olan Uygur on iki makâmında zaman ve mekân iç içe olup, dâima birbirini tamamlamaktadır. İşte bu özellikler kendine özgü müzik şekilleri, seslendirmeler ve yine kendine özgü çalgılarla ile ifâde edilmektedir. Uygur şiirlerinin şarkılarla bestelenme şekli olan makamlar, ifâde ettiği anlamları geniş, içeriği zengin, çeşitli tonlarda cezbedici ve söyleyişi kolay olan klasik şiirler, gazeller, beyit ve koşuklardan oluşmakta ve canlılığını korumaktadır.

1) Uygur on iki makâmı uzun târihî gelişmenin mahsulüdür.

Uygur on iki makâmının târihi oldukça uzun olup, bu târih Uygurların târihi ile ortak gelişme göstermektedir. Şimdiki zaman Uygur dilindeki mânâsı ile bakıldığında Uygur on iki makâmında, akustik müzik, çalgısal müzik, bedîi edebiyat, tiyatro ve çeşitli dans türleri son derece güzel şekilde birbiri ile kaynaştırılmış hem lirik ve mistik bir tarzıdır.

Uygur halkının etnik grubuna giren kabîlelerin çok ve geniş

---

* Doğu Türkistan Üniversitesi Kânun Bölümleri enstitüsü öğretim üyesi.

topraklarda olmasından dolayı müzik kültürü de çok katmanlı ve zengin kaynaklara sâhiptir. Öyle olmasına rağmen kendine has özellikleri ile diğer milletlerin dans ve mûsikîlerinden tamâmen farklıdır. Târihî kaynağından bakıldığında ise Uygur on iki makâmı, batı bölgesindeki Uygurların târihî klasik makâmı olan “Hodokulla Mûsikîsi”nde geçmektedir. Tang hânedanlığı devresine gelindiğinde ise Kumul gölgesinde Kumul makâmı ortaya çıkmıştır. Bunların dışında Kuça şehrindeki kırmızı bin ev, Kumtula’daki bin ev ve Turfan’daki nakışlı “Bezekli” bin evlerdeki duvarlara nakşedilen dans eden insan figürlerinin de şimdiki dans sanatımızla aynı oldu-ğu görülmektedir. Bundan şunu söyleyebiliriz ki, Tang ve Han hâ-nedanlığı döneminde şimdiki Uygur bölgesinde meydana gelmeye başlayan Uygur on iki makâmı, 9. ila 14. yüzyıllar arasında şekillen-meye başlayan Uygurların geleneksel târihî kültürü ile berâber şekillenmeye ve gelişmeye başlamıştır.

2) Çin’deki reform ve sınır kapılarının dış ülkelere serbest açılmasından sonraki Uygur on iki makâmının, Doğu Türkistan kültür-rünü kalkındırmadaki rolü Çinde yapılan reform ve sınır kapılarının dış ülkelere serbest açılmasından sonra, devlet yönetimi ve özerk bölge halk yönetimi ülke sınırları içindeki bütün milletlerin kültür mîrâsının korunması ve geliştirilmesi için çok büyük katkılarda bu-lunmakla berâber özerk bölgemizde “Uygur Özerk bölgesinin gayri maddî kültür mîraslarını araştırma ve geliştirme” adında özel bir merkez tesis etmiştir. Bu merkez, bölgedeki bütün milletlerin zengin ve çeşitli gayri maddî kültürlerinin korunması ve geliştirilmesinde, dolayısıyla insâniyet kültürünün çok çeşitliliğinin korunmasında önemli rol oynamıştır. Milletlerin kültür mîrâsının korunması ve onların geleneksel kültürlerine sâhip çıkılması, gelişmiş kültür ve toplumsal mânevî medeniyet kuruluşunu güçlendirmenin en önem-li unsurlarındandır. Gelişmiş bir kültür, bir devletin daha da güçlenmesinin ve istikrârının esaslarındandır. Bir devletin kalkınması, güçlenmesi ve devam edebilmesi, kültür gelişiminden yoksul ola-maz. Ayrıca gelişmiş bir kültür, zamânımızda bilimin en önemli parçası olup, kültür, politika ve iktisattan oluşan karma devlet gücü gün geçtikçe kendini göstermektedir. Öyle ki devletler yada bölgeler arasındaki rekâbet kültür bakımından da ifâde edilmektedir. Gelişmiş kültür, sosyal bir toplumun mâneviyatının ne kadar gelişmiş oldu-ğu-nu göstermektedir. Kasım 2005 târihinde Uygur on iki makâmının dünya gayri maddî medeniyetler mîrâsı seçilmesi, devletimizin ulus-lararası arenadaki yerinin yükselmesine ve dünya gözünün Uygur özerk bölgesinin kültür kaynağını yakından tanıması için fırsat sun-muştur. Özellikle de emektar Uygur halkının devletimiz medeniyet hazînesine olan katkılarını yakından tanıma fırsatını elde etmişlerdir.

2. Gayri maddî medeniyet mîrâsının cevheri olan Uygur on iki makâmının özellikleri:

- Uygur on iki makâmı Rak, Çebyat, Muşavrek, Çargah, Pencigah, Ozhal, Ecem, Uşak, Nava, Bayat, Sigah, Irak makamlarından oluşmakta, bu makamların her biri büyük Nagme, desten ve meş-rep’den oluşmaktadır. Her bölüm ise dört esas Sutuk ve tür “Invi-risye”den oluşur.

Bu bölümler söz konusu makamdaki seslendirilen bestelerin bir parçası olmakla berâber garmonik [harmonik] bir şe-kilde bağımsız olarak da seslendirilebilmektedirler. Uygur şiirleri-nin müzikle bestelenme şekli olan makamlar, ifâde ettiği anlamları geniş, içeriği zengin, çeşitli tonlarda, cezbedici ve söyleyişi kolay olan klasik şiirler, gazeller, beyit ve koşuklardan oluşmakta ve can-lılığını korumaktadır. Bunların dışında şiir dünyasının en görkemli türü olan gazelin tam olarak 18 çeşidi ile kendine son derece zen-ginlik kazandırmıştır.

b. Çeşitliliği: Uygur on iki makâmının sayı bakımından çeşiti çok, içeriği zengin, besteleme şekli fazla, mûsikînin değışimi çok, dansın çe-şitliliği fazla, kullanılan çalgıların müzikle birleşimi son derece iyidir.

c. Genel bakımından Uygur on iki makâmında, şarkı, dans, şiir ve müzik bir bütün hâle getirilmiştir.

d. Bütünlük bakımından, Uygur on iki makâmı son derece geniş olmasına rağmen mükemmel birleşime ve sağlam alt yapıya sâhiptir.

e. Değişen ritmi bakımından müzikle beste bağdaştırılmış olmak-la berâber bütün bağlantıları bağımsız halde de seslendirilebilmektedir.

f. Sosyal bakımında Uygur on iki makâmı, Uygurların örf, âdet, ahlak ve çeşitli etkinlikleri ile iç içe olup, Uygur toplumunun sosyal mânevî hayâtında olmazsa olmaz konumundadır.

Uygur on iki makâmının “insâniyet ağzı ve gayri maddî kültür mîrâsı” kategorisine alınması, halkımızın gayri maddî kültür mîrâ-sımızı koruma düşüncesini daha da pekiştirmiş olmakla berâber, bütün ulusun kültür mîrâsını koruma anlayışını bir kez daha gün-deme taşımıştır. Gayri maddî kültür mîrâsının korunması, bizim yaşamakta olan devrimizin vazîfesi ve târihî borcumuzdur. Bizler de doğamızdaki ormanları, dağı, ırmağı, bitkileri koruduğumuz gibi kültür ekolojimizi koruyarak gelişmiş kültürler toplumu ve barışçıl bir sosyal alan yaratmak için daha çok çaba göstermeliyiz.

Kaynakça

- Muhammet İmin, Abdüşkür, Uygur On İki Makamı, Eylül 1985, Xin Jiang Halk Neşriyatı.
- Çin Xin Jiang Uygur Makam Sanatı, Xin Jiang Uygur Özerk Bölgesi Gayri Maddi Medeniyetleri Koruma Ve Araştırma Merkezi, Aralık 2005
- Şimdiki Zaman Çin Milletler Hizmeti, 1993, Şimdiki Zaman Çin Neşriyatı.

Notlar: “Gayri maddi medeniyet mîrâsı.”Çeşitli milletlerin nesiller boyunca devam ede gelen çeşitli sosyal “örf, âdet, sosyal etkinlik türleri, geleneksel bilim ve el becerilerine âit çalgısal enstrümanları, el sanatları” kültürü ile sosyal etkinlik alanları “belli zamanlarda periyodik olarak devam ettikleri kültür faaliyetlerinin yapıldığı toplumun bir araya geldiği yerler” vs.

“Gayri maddî kültür mîrâsı”nın kapsadığı alan 1. Ağız sanat kültürü [şifâhî kültür] 2. Geleneksel eğlence sanatı 3. Halkın örf ve âdeti, merâsim ve bayramları 4. Evrenin ve tabiat dünyâsının halkın geleneksel bilimlerine

ilişkili olduğu alanlar. 5. Geleneksel el beceri sanatları 6. Yukarıda adı geçen özellikleri ifade etmede toplumun bir araya geldikleri etkinlikler.

Nazım Hikmet ve Kuvâyi Milliye (2)

Av. Kemâleddin Nomer

4. Babda: “Nurettin Eşfak’ın bir Mektubu ve bir Şiiri”

yer alır.

Mektepte öğretmenlik görevinden istifâ ederek cepheye ihtiyat zâbiti olarak gitmek isteyen Nurettin Eşfak’ın yazdığı iki sayfalık bir mektup ile bir sayfalık şiirden ibârettir.

Nâzım Hikmet, bu mektupda Türk dilini “dünyânın en diri, en tâze dillerinden biri” diye överken, Türk insanını “cephede çakmak çalan” diye niteleyip yermesi Kuvâyi Milliye kitabının yazılış ama-cını göstermesi bakımından çok dikkat çekicidir:

Kardeşim,
sana bu mektubu Ankara’da Kuyulu kahvede yazıyorum...
Mektepten istifa ettim.
Cepheye gidiyorum ihtiyat zabıtlığıyla.
Çocuklarımıza Türkçe okutmak ,
öğretmek, sevdirmek onlara
dünyanın en diri, en taze dillerinden birini,
kendi dillerini,
güzel şey,
büyük şey.
Fakat bu dilin insanları için çakmak çalmak cephede
daha büyük
daha güzel.

5.Bab:

“920’nin 16 Mart’ı ve Manastırlı Hamdi Efendi ve Reşadiyeli Veli oğlu Memet’in Hikâyesi”dir:

920’nin 16 Martı.
Öğleden evvel
saat onda
makina başında şöyle bir telgraf aldı Ankara’daki:
“Der-aliye 16/3/1920.
İngilizler bastı bu sabah

Şehzadebaşı'ndaki Muzika karakolunu
müsademe edildi.
İşgal altına alıyorlar İstanbul'u şimdi.
Berâyi malûmat arz olunur.
Manastırlı Hamdi .”

.....
“Sabah bizim asker uykuda iken
İngiliz bahriye efradı karakolu işgal etmekte iken
askerlerimiz uykudan şaşkın kalkınca müsademe başlıyor.
Neticede bizden altı şehit, onbeş mecruh olup
İngilizler zırhlıları rıhtıma yanaştırıp
Beyoğlu ve Tophane'yi işgal edip .
İşte Beyoğlu telgrafhanesi de yok.
İşte Beyoğlu telgraf memurları geldiler.
Kovmuşlar.
Burası da işgal olunacaktır bir saata kadar.
Şimdi haber aldım efendim.”

.....
920'nin 16 Martı
Bozdoğan Kemerinde
Kurşuna dizdi kâfir ikimizi
Ahmet oğlu Nasuh arkadaşımın adı,
Reşadiyeli Velioğlu Memet benimkisi.

920'nin 16 Martı
uykuda kesti kâfir üçümüzü.

Yukarıdaki satırlar iki sayfa boyunca biteviye ağıt gibi tekrarlanır:

Üçümüzü kesti kâfir,
Kurşuna dizdi ikimizi

.....
Üçümüzü uykuda kesti kâfir,
Kurşuna dizdi ikimizi:

...
Uykuda kestiler üçümüzü,
Kurşuna dizdiler ikimizi,
Ahmet oğlu Nasuh arkadaşımın adı,
Reşadiyeli Velioğlu Memet benimkisi.
Bir de altıncımız var,
kara kaytan bıyıklı bir şehit,
son mekânı şöyle dursun,
adını da bilen yok ...

6. Babta başlık:

“Muhârebeler ve Düşman elinde kalanlar ve Kartallı Kâzım'ın
Hikâyesi”dir.

Bu bölüm, 1. İnönü savaşını şu soğuk, yavan ve gereksiz satır-larla anlatmaya başlar:

İnönü meydanı, yavrum,
rüzgâr,
soğuklar insanı arı gibi haşlıyor.
Zemheriler bitti diyelim,
hamsin ya başladı,ya başlıyor.
Muharebe beş gün beş gece sürdü.
Kan gövdeyi götürdü.
Ve nihayetinde
düşmanlar karın üstünde
top arabaları,sandıklar dolusu konyak,
altı kamyon bıraktılar.
Sonra kaçarlar ,yavrum,
köyleri, köprüleri yaktılar...
Bu Birinci İnönü

Sonra 2. İnönü ve Dumlupınar anlatılır.

Sonra 23 Ağustos:
Sakarya melhamei kübrâsı ki
devamı 13 Eylül gününe kadardır.
Bizim kırk bin piyademiz
düşmanın seksen sekiz bin piyadesi
üçyüz topu vardır.
Harp meydanının kuzey yanı
Sakarya
ve dağlardır

diyerek dağlar, Sakarya nehri ve çevresine dâir bilgiler verilir. Sonra:

Bu çölün,
bu dağların,
bu nehrin ve bizim önümüzde
yirmi iki gün ve gece fasılasız dövüşüp
düşman ordusu ric'ata mecbur kaldı.
Buna rağmen:
sene 1922
ve 15 vilâyet ve sancak
ve 9 büyük şehir
düşman elindedir.

cümleleriyle muhârebeler geçiştirilip, düşman elinde kalan yerler-den de bahsedildikten sonra, asıl konuya girilip 'Kartallı Kâzım'ın Hikâyesi'

anlatılır.

Kartallı Kâzım'ın Hikâyesi, muhârebelerle hiç ilgisi olmayan, dikkat çekici ve inanılmaz bir senaryodur. Bu senaryo iki kişilik bir oyundur: Kartallı Kâzım ile tercüman Mansur. Kartallı Kâzım, ‘ku-vâyı milliyeci ve acımasız kâtil’ rolündedir; merkezden emir almış-tır ve tercüman Mansur'u vuracaktır. Tercüman Mansur ise düşma-na satılmış biridir ve üstlendiği rol gereği Kartallı Kâzım tarafından vurulacak, ve -kendisini acındırıp- ölecektir. Hikâye edilen bu senaryonun kurgusu ve mesajı “öldürülüş biçimi” üzerinedir:

Yatıyor filintasının arkasında Kartallı Kâzım.
...
Kâzım emir aldı merkezden:
Gebze'deki İngiliz'in tercümanı vurulacak.
Köylerde teşkilat kurmuş tercüman Mansur:
satıyor bizimkileri.
Kâzım iyi hesaplamış herifin geçeceği yeri.
İşte sökün etti Mansur karşıdan:
beygir'in üzerinde.
Beygir yüksek,
İngiliz kadanası.
Kendi hâlinde yürüyor hayvan,
ortasında demir yolunun
sallana sallana
ağır ağır.
Tercüman herhalde bırakmış dizginleri,
başı sallanıyor,
belki de uyuyor üzerinde beygirin.
Yaklaştıkça büyüyor herif.
Zaten mehtapta heybetli görünür insan.
Arada kalmadı dört yüz adım,
namlıyı kaldırdı birazcık Kâzım,
nişan aldı sallanan başına Mansur'un.
....
İlk kurşun Mansur'un başını delemek yerde
galiba omuzuna girdi.
Herif 'Hnk' dedi bir,
beygirin başını çevirdi
dört nal kaçıyor.
Yetiştirdi ikinci kurşunu Kâzım.
Beygir'in üstünde sola yıkıldı Mansur.
Üçüncü kurşun
Tercüman düştü beygirden.
...
Kalktı Kâzım,
yürüdü Mansur'a doğru,
üzerinden kâatları alacak.

...
Mansur doğruldu ansızın,
kaçıyor bayır aşağı.
Filintayı omuzladı Kâzım.
Dördüncü kurşun

...
Yıkıldı herif.
Koştı Kâzım.
Doğruldu yine Mansur.
Yürüyor sarhoş gibi sallanarak,
kaçmıyor artık,
yürüyor.

...
Beşinci kurşunu yaktı Kâzım.
Suya düşüp kaldı önde giden

...
Boğazlanıyormuş gibi bağırdı Mansur.

...
Tercüman attı kendini tahta iskeleye.
Art ayakları kırılmış bir hayvan gibi sürünüp tırmanıyor.

...
Velhasıl,
lâfi uzatmayalım,
Mansur'un işini bıçakla bitirdi Kâzım.

...
Ama ne de olsa
Mehtapta herif beygirin üzerinde uyumuş geliyordu.
Demek istediğim
böyle günlerde bile, böyle bir adamı bile bu çeşit öldürüp
ortalık duruldukta, yıllarca sonra mehtaba baktığın vakit
üzüntü çekmemek için,
ya insanlarda yürek dediğin taştan olacak

Kartallı Kâzım'ın Hikâyesinde: "Kuvâyi Milliyeciler öyle şeyler yapmışlar, öyle cinâyetler işlemişlerdir ki, aradan yıllar geçse de - unutmayıp, pişmanlık duyup- bundan üzüntü duymaları gerekir" mesajının ustalıklı ve açık seçik verildiği görülmektedir.

7. bâbın başlığı:

"922 Ağustos ayı ve kadınlarımız ve 6 Ağustos emri ve bir âletle bir insanın hikâyesi" dir.

Bu bölüm,

Ayın altında kağnılar gidiyordu.

Kağnılar gidiyordu Akşehir üstünden Afyon'a doğru

diyerek başlar ve Nâzım Hikmet kendine özgü bakış açısıyla kağnı-ları ve kağnıların peşinden giden kadınları tasvir ettikten sonra:

'6 Ağustos emri' verilmiştir.
Birinci ve ikinci ordular, kıtaları, kağnıları, süvari alaylarıyla
yer değiştiriyordu, yer değiştirecek.

diye 'yer değiştirme'yi anlatarak, esas konu yapılan 'bir âletle bir in-sanın
hikâyesi'ne girer:

Birinci Ordu ikinci Nakliye Taburu'ndan
İstanbul şoför Ahmet
ve onun kamyoneti vardı.

Bu hikâyenin ayrıntılarını özetlersek: kamyonet eskidir, sol arka
makası kırılıp yerine şaşinin altına, dingilin önüne bir gürgen kütü-ğü
konulmuştur, kamyonet on kilometrede bir durmaktadır, vanti-latörün 4
kanadından 2'si noksandır, şoför Ahmet, işte bu durumda olan kamyonetle
yola devam ediyordu ve "Ahmet'in kafasında uzak bir şehir ve şarkı vardı".
Yol boyunca o şehrin hayâlini ve hâtırala-rını yaşıyordu. Yolda sol arka
tekerleğin iç lastiği boydan boya pat-lar. Yedeği olmadığı için çâresiz
kalan şoför Ahmet soyunur, postal-larının üzerinde anadan doğma
çırılçıplak kalarak, iç lastik yerine elbiselerinin tümünü dış lastiğin içine
sokar ve arabasıyla yola de-vam eder.

Bu hikâyenin bütün kurgusu ve vurgusu, hikâyenin sonunda yer alan
şu satırlardadır:

İç lastik boydan boya patladı.
Yedek?
Yok.
...
Soyundu.
Ceket, külot, pantol, don, gömlek ve kalpak
ve kırmızı kuşak,
Ahmet'i postalları üstünde çırılçıplak bırakarak
dış lastiğin içine girdiler,
şişirdiler.
...
Saatte elli yapıyoruz...
Dayan ömrümün törpüsü,
dayan da dağlar anadan doğma görsün Ahmet'i
dayan arslan...

Nâzım Hikmet'in kalemiyle yaptığı bu tabloya bakanlar, orada
"Kuvâyı Milliye'nin türlü mahrumiyet ve sıkıntılar içinde yarattığı bir
ferâgat ve hamâset temsilcisi" göremezler; onun yerine "kamyo-netinin
tekerleğini, tüm elbiselerini çıkarıp içine koyarak şişiren, anadan doğma
çıplak halde postalları üzerinde kalan şoför Ahmet'-in temsil ettiği âciz ve
gülünç bir tip" ile karşılaşılır. Bu, Kuvâyı Milliye'yi anlatan bir destan
mıdır, yoksa aşağılayan bir hicviye midir?

8. bâbın başlığı:

“26 Ağustos gecesinde saatlar iki otuzdan beş otuza kadar ve İzmir Rıhtımından Akdeniz’e bakan nefer”dir.

Bu bölüm, Büyük Taarruz’un başlayacağı saatlerdeki durumu ve geçen olayları anlatır:

“Saat 2.30

Kocatepe yanık ve ihtiyar bir bayırdır,
ne ağaç, ne kuş sesi,
ne toprak kokusu vardır.”

diye başlar, Akarçay’ın aktığı yerlerden söz eder, kayalıklarda şa-yak kalpaklı bir nöbetçinin gözünden karanlığı seyrettirir ve bize enstantane bir görüntü yansıtır:

birden bire beş adım sağında onu gördü.
Paşalar onun arkasındaydılar.
O, saati sordu.
Paşalar: “Üç“ dediler.
Sarışın bir kurda benziyordu.
Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı.
Yürüdü uçurumun başına kadar,
eğildi, durdu.
Bıraksalar
ince, uzun bacakları üstünde yaylanarak
ve karanlıkta akan bir yıldız gibi kayarak
Kocatepe’den Afyon ovasına atlıyacaktı.

Sonra ne oldu, O ne yaptı? Görüntü yok, bahis yok. O’nun Kuvâyi Milliyedeki yeri ve rolü bu kadardır.

Saat 3.30.

Halimur – Ayvalı hattı üzerinde
manga mevziindedir.

İzmirli Ali Onbaşı

...

baktı manga efrâdına birer birer:

...

Sağda birinci nefer
sarışındı.

İkinci esmer.

Üçüncü kekemeydi

fakat bölükte

yoktu onun üstüne şarkı söyleyen.

Dördüncünün yine mutlak bulamaç istiyordu canı.

Beşinci, vuracaktı amcasını vuramı

tezkere alıp Urfa’ya girdiği akşam

Altıncı,

inanılmayacak kadar büyük ayaklı bir adam ,
memlekette toprağını ve tek öküzünü
ihtiyar bir muhacir karısına bıraktığı için
kardeşleri onu mahkemeye verdiler
ve bölükte arkadaşlarının yerine nöbete kalktığı için
ona “Deli Erzurumlu” dediler.
Yedinci, Mehmet oğlu Osman’dı.
Çanakkale’de, İnönü’nde, Sakarya’da yaralandı
ve gözünü kırpmadan
daha bir hayli yara alabilir,
yine de dimdik ayakta kalabilir.
Sekizinci,
İbrahim,
korkmıyacaktı bu kadar
bembeyaz dişleri böyle tıkırdayıp
birbirine böyle vurmasalar.
Ve İzmirli Ali Onbaşı biliyordu ki:
tavşan korktuğu için kaçmaz
kaçtığı için korkar.

Kuvâyi Milliye’yi, Türk Ordusu’nu temsil eden bu erlerin Büyük Taarruz
öncesi hâlini ve kimliklerini Nâzım Hikmet işte böyle, bu türlü anlatarak
destanlaştırmak istemiştir.

Saat 4
Ağzıkara - Söğütlüdere mıntıkası.
On ikinci Piyade Fırkası.

...
Tabur imamı
mevzideki biricik silahsız adam:
ölülerin adamı,

içi rahattır.
Cennet ebedî bir istirahatdir.
Ve yenilseler de yenseler de âdâyı ,
meydânı gazadan o kendi elleriyle verecektir
Cenâbı rabbülâlemine şühedâyı.

“Düşmanı yenseler de, düşmana yenilseler de, şehitleri, kendi elle-riyle
Allah’a verecek ve içi rahat olan bir tabur imamı” anlatımı, Nâzım
Hikmet’e özgü ve orijinal bir üründür.

Saat 4.45.
Sandıklı civarı.
Köyler.
Sarkık, siyah bıyıklı süvari,
çınar dibinde, beygirinin yanında duruyordu.
Çukurova beygiri
kuyruğunu karanlığa vuruyordu:
diz kapaklarında kan,

kantarmasında köpük...

...

Geride, köylerde bir horoz öttü.
Ve sarkık, siyah bıyıklı süvari
ellerinin tersiyle yüzünü örttü.
Karşı dağlar ardında, düşman elinde kalan
bir başka horoz vardır:
baltaibik, sütbeyaz bir Denizli horoz.
Düşmanlar herhal onu çoktan kesip
çorbasını yapmışlardır...

Büyük Taarruz'un başlayacağı saatleri anlatmak yerine, "sarkık si-yah bıyık, beygirin kuyruğu ve horoz'un çorbası gibi" münâsebet-siz, konudan ve ciddiyetten uzak sözlerle sayfa doldurmak, ancak "Kuvâyı Milliye'yi alaya almak, güldürü malzemesi yaparak yer-mek" amacına hizmet eden Nâzım Hikmet'in buluşlarıdır.

Saat beşe on var.
Kırk dakika sonra şafak
sökecek.
'Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak' ,

Bu satırların ardından bir ihtiyat zâbitine şu -anormal- konuşma yaptırılır:

-Bizim İstiklâl Marşı'nda aksayan bir taraf var,
bilmem ki, nasıl anlatsam,
Âkif, inanmış adam,
fakat onun, ben,
inandıklarının hepsine inanmıyorum.¹⁷
Meselâ, bakın:
"Gelecektir sana vaad ettiği günler Hakkın"
Hayır,
gelecek günler için
gökten âyet inmedi bize.
Onu biz, kendimiz
vaad ettik kendimize.
Bir şarkı istiyorum
zaferden sonrasına dair.
"Kim bilir belki yarın ..."

Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanacağına olan inancı yıkan, İstik-lal Marşı'nı yalanlayan bu sözlerin, savaşa girecek ordumuzun su-bayına söylenmiş olması, ancak Nâzım Hikmet'in inanç ve ideolo-jisinin

---

¹⁷ "Kurtuluş Savaşı Destanı" adıyla, Birinci Baskı Mart 1965, Yön yayınında şu dizeler de vardır:

"Beni burada tutan şey
şehit olmak vecdi mi?
Sanmıyorum."

olumsuzluğuyla bir anlam kazanır. O sözleri söyleyen ihtiyat zâbitinin, daha cepheye gitmeden önce kaleme aldığı bir mektupta¹⁸ “Türk insanının çakmak çalmayı benimsediğini” söylemesi de şâirin Kuvâyi Milliye şiirini ne amaçla, nasıl bir ruh hâleti içinde yazdığını gösterir.

Böyle sözlerle anlatılan saatlerden sonra , sıra Büyük Taarruza gelince:

-Beş otuz...
ve başladı topçu ateşiyle
fecirle birlikte büyük taarruz....

Sonra .
Sonra, düşmanın müstahkem cepheleri düştü.

Bunlar:
Karahisar güneyinde 50
ve doğusunda 20-30 kilometredeydiler.

Sonra,
Sonra, düşman ordusu kuvâyi külliyesini ihâta ettik.
Aslıhanlar civarında
30 Ağustosa kadar.

Sonra.
Sonra, 30 Ağustosta düşman kuvâyi külliyesi imhâ ve
esir olundu.

Esirler arasında General Trikopis:
Alaturka sopa yemiş bir temiz
ve sırmaları kopuk frenk uşağı...

...
Sonra, 31 Ağustos günü,
ordularımız İzmir’e doğru yürürken
serseri bir kurşunla vurulan
Deli Erzurumlu.

Devrildi.

Bu satırlardan sonra ciddiyetsiz ve anlamsız, acâyip bir “postal” edebiyatı kitapta yarım sayfa yer işgal eder:

önünde, sırtüstü, yan yana yatan postaları
her seferkinden kocamandılar.
Ve bu postallar daha bir hayli zaman
üzerlerinden atlayıp geçen arkadaşların arkasından
seyredip güneşli gökyüzünü
ihtiyar bir muhacir karısını düşündüler.
Sonra...
Sonra, sarsılıp ayrıldılar birbirlerinden
ve Deli Erzurumlu ölürken kederinden
yüzlerini toprağa döndüler.

Bu 'postal' lakırdılarını müteakip Ali Onbaşı yeniden sahneye konur:

Solda ilerdeydi Ali Onbaşı
Kan içindeydi yüzü gözü.
...
Ali Onbaşı bir şimşek hızıyla düşündü
ve şu türküyü duydu:
"Dört nala gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan
bu memleket bizim.
Bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar çıplak
ve ipek bir halıya benzeyen toprak,
bu cehennem, bu cennet bizim.
Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın,
yok edin insanın insana kulluğunu,
bu davet bizim...
Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine,
bu hasret bizim..."

Sonra.

Sonra, 9 Eylül'de İzmir'e girdik
ve Kayserili bir nefer
yanan şehrin kızılısı içinden gelip
öfkeden, sevinçten, ümitten ağlıya ağlıya,
Güneyden Kuzey'e,
Doğudan Batı'ya,
Türk halkıyla beraber
seyretti İzmir rıhtımından Akdeniz'i.
Ve biz de burada bitirdik destânımızı.
Biliyoruz ki lâyıgınca olmadı bu kitap,
Türk halkı bağışlasın bizi,
onlar ki toprakta karınca,
suda balık ,
havada kuş kadar
çokturlar;
korkak,
cesur,
câhil,
hakîm
ve çocuklar
ve kahreden
yaratan ki onlardır,
kitabımızda yalnız onların mâceraları vardır...
939 İstanbul Tevkifanesi,
940 Çankırı Hapisesi,
941 Bursa Hapisesi.

Kuvâyi Milliye şiirinin sonunda, Nâzım Hikmet'in:

“ve biz de burada bitirdik destânımızı.
Biliyorum ki lâıyğınca olmadı bu kitap,
Türk halkı başışlasın bizi.”

demesi, şâirâne bir tevâzu ifâdesi olmayıp müstehziyâne bir îtirâfin açığa vurulmasıdır. Gerçekten bu kitapta kuvâyı milliyeyi teşkil eden Türk halkı hakkında övünülecek, gurur duyulacak, beğenilecek bir şey anlatılmamış; tam tersi aşağılayıcı, küçültücü, karalayıcı, tahkîr edici isnadlara ve kötü, çirkin olumsuz niteliklere yer verilmiştir: Korkaklık, câhillik, hâine kanıp sancağını yere düşürmek, düşmanı bırakıp evine kaçmak, İslâm dîninden çıkını öldürmek, ana avrat küfretmek, cephede hırsızlık yapmayı benimsemek gibi.

Mâceraları, hikâyeleri destânımız diye anlatılan kuvâyı millie mensupları ise sıçan kadar korkak, düşman işgâlini umursamayan (Karayılan), bedbaht –zavallı (Kambur Kerim), korkak–kâbiliyetsiz (Arhaveli İsmâil), şaşkın–ölüler (16 Mart Şehitleri), beceriksiz- acı-masız kâtil (Kartallı Kâzım), âciz, gülünç (şöför Ahmet) kişiler ola-rak anlatılmış ve aşağılanmıştır. ‘Kuvâyı Milliye’ şiiri, esâsen Kurtuluş Savaşı’nın kahramanlıklarını anlatan bir destan değil; kuvâyı milliyeyi aşağılayan, karalayan bir yergi, hiciv, kötöleme destânı niteliğinde yazılıp yansıtılmıştır.

Nâzım Hikmet’in özgeçmişi ve bu şiirin yazıldığı yer, zaman ve şartlar bunu gösterir: Kuvâyı Milliye kitabının ilk sayfasında yazılı öz-geçmişinde belirtildiği üzere, Nâzım Hikmet 1921 Eylülünde Mosko-va’ya gitmiş, Doğu Emekçileri Komünizm Üniversitesi’nde eğitim almış, 1924’de Türkiye’ye gelmiş, bir sene durup tekrar Rusya’ya gitmiş, Tür-kiye’ye 1928 yılında döndüğünde bir süre tutuklu kalmış, 1933’den son-ra başlayarak 1938’e kadar ‘gizli örgüt kurmak’ suçlarından tutuklan-dıktan sonra, bu târihte “orduyu ve donanmayı isyâna teşvik” suçların-dan tutuklanmış ve toplam 28 yıl 4 ay hapis cezasına mahkûm edilmiş-tir. Hapishânedeyken, 14.7.1950’de çıkan genel af yasasından ya-rarlanarak 15.7.1950’de serbest bırakılmıştır. Bir yıl bile kalmadan 17.6.1951’de Romanya üzerinden Moskova’ya gitmiştir. 25.7.1951’de Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığından çıkartılmıştır.

Nâzım Hikmet, ‘Kuvâyı Milliye’ şiirini hapishânedeyken 28 yıl, 4 ay hapis cezasına mahkûm olarak yatmakta olduğu sırada 1939-40-41 yıllarında yazmıştır. Şâirin tutuklu ve hükümlü olarak hapishânedeyken geçirdiği seneler, başta Atatürk, İnönü, Fevzi Çakmak olmak üzere Kuvâyı Milliyecilerin devlet yönetiminde ve bütün devlet kurumla-rında yer aldığı, söz ve tesir sâhibi oldukları dönemdir. Bunun tabîi bir sonucu olarak Nâzım Hikmet, ömrünü hapishânedeyken geçirmesin-de Kuvâyı Milliyecileri “sorumlu”görev; onları karalamak, küçült-mek, aşağılamak, alaya almak ve tahkîr etmek amacıyla bu Kuvâyı Milliye şiirini yazmış olmasına şaşırılmamak gerekir.

Okuduklarım-Gördüklerim Duyduklarım

Kemal Y. Aren

Yemek Masasındaki Ekmek Kırıkları ve Son Lokma

Yemeğini bitirdi. İşâret parmağı ile önündeki ekmek kırıklarını toplayıp usulca yedi. Dudakları kıpır kıpır. Belli, duâsını yaptı. Muhtemeldir ki ”Yâ Rabbi, yediğim lokmalardan beni utandırma!” demiştir. Ellerini masanın kenarına koyup hafifçe eğildi, o yere dudağını değdirdi. Sanki “Ey masacık, bana hizmet ettiğin için teşekkür ederim.” diyordu.

Ve sofradan yüzünde, huzur içindeki bir insanın doymuşluğu ile kalktı; yürüdü; gitti.

*

Bu sahnede dikkatimi çeken şunlardı:

* Tabağında yemek, önünde ekmek lokması – hatta kırıkları da-hi-kalmamış, hepsi yenmişti.

* “Yâ Rabbi!... Yediğim lokmalardan beni utandırma!” dediğini can kulağımla duydum. O kadar belirgin bir tavidir.

Düşünüyorum:

Bir insan yediği lokmalardan nasıl utanır?

Ve bir insan yediği lokmalardan utanmayı düşünebilecek bir olgunluğa ulaşabilmişse, bu ne yüce bir kemal seviyesidir!...

* Eğilip masanın kenarını öptüğünde, masayı da canlı bir varlık olarak gördüğünü düşündüm.

Ve yine düşündüm ki, bizim cansız kabul ettiğimiz varlığa dahi teşekkür eden bir olgunluk, insan kardeşleri ile münâsebetinde ne güzellikler gösterir.

*

Yenilen her şey kendi DNA’sına, yâni halkedilirken üzerine iş-lenen şifreye göre, vücutta işler görecektir. Kimi gıdâlar iyiliğe, kimi-leri de kötülüğe hizmet edecektir. Her lokmanın, hatta her kırığın moleküllerinde bu şifre vardır.

Bir ilim adamı “Bizi yediklerimiz- içtiklerimiz yönlendirir” diyor.

Bu noktada inanç devreye giriyor: Tabağımızda bıraktığımız yemekte “Çok doydum“ diyerek bıraktığımız lokmada acaba hayrı-mıza olabilecek bir DNA yazısı olamaz mı?

Bizi yediklerimiz yönlendiriyor, görüşüne katılıyorum.

Çünkü:

Sırrına akıl erdirilemeyen bir ferâsetle benim ecdâdım, insanları

“Helal süt emmiş ya da haramzâde” diye sınıflandırmış.

“Helal süt emmiş“ diye vasfettiği kişiye sonuna kadar güvenir; haramzâde dediklerinden de selâmı sabahı keser, onunla hiçbir iş tutmazdı. Çünkü o, haram çocuğu idi.

*

Bir güzel insan - İlhan Ayverdi- yeni okuma-yazma öğrenen kı-zıma: “Aliye, sana bir bilmece: (Elindeki su dolu bardağı uzatarak) Oku bakalım, bardağın üstünde ne yazıyor, altında ne yazıyor?” dedi. Çocuk bardağın üstüne baktı, eğildi altına baktı, şaşkınlık için-de: “Ama üstünde de altında da yazı yok ki...” cevâbını verdi. İlhan Hanım: “Bak Aliye, suyu içerken ‘Bismillâhirrahmânirrahim’, diyo-ruz; içtikten sonra da ‘Elhamdülillah!’ Bu da bir yazı. Bunu unutma olmaz mı?”

*

Dünkü hayâtımız bir îman hayâtıydı.

*

Sızlatır bâzı saatler dayanılmaz bir acı,
Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı.

.....

Ne yazık! Doğmuyoruz şimdi o topraklarda! ¹⁹
diyor şâir.

*

Ne yazık!...

Şâire hak vermemek elde değil.

Ne ki, 21.yüzyılı idrak ederken bir yeniden doğuş, bir bâsübâ-delmevt mümkün değil mi? Bilmecelerimizle, masallarımızla, kıssa-larımızla, halk hikâyelerimizle, atasözlerimizle, vecîzelerimizle bismillâhirrahmânirrahim/elhamdülillâh demeyi; sofrada, tabağında yemek, önünde ekmek lokması bırakan çocuğumuza “Ama bunlar arkandan ağlar!” diyerek onları bir canlı varlık gibi tasavvur etme-sini öğretemez miyiz?

*

Çocuk taklit etmeyi sever.

Anneler-babalar, siz örnek olursanız, o da bunu alışkanlık hâli-ne getirir.

*

Bu nesli yetiştirmek zorundayız!

Okullar bu hizmeti veremiyor.

Nedenini, niçinini tartışmak beyhûde!... Veremiyor işte.

O halde aziz anneler-babalar, gayret size düşüyor...

“Medeniyet, çifter çifter diplomaların ve tekniğin temin edemediği bir iç bünye disiplindir.”

Uzun lâfa gerek yok!. Bu disiplini sağlayamayan toplumlar çeşit çeşit içtimâî hastalıkla boğuşmaya ve nihâyetinde de yok olmaya mahkûmdurlar.

Zaman az, alınması gereken yol hayli uzun.

*

Ey yirminci yüzyılın maddeci-paracı dünyâsı! Şâirin şu espri-sini unutma: “O kadar mağrur olma ey güneş!... Günü gelecek senin de karikatürünü yapacaklar: Kocaman bir sıfır hâlinde!...”

Sessiz Ders

“Bir bilgenin ders halkasının müdâvimlerinden biri, nice seneler sonra, halkayı terk etmiş. Haftalar aylar geçip adam ortalarda gö-rünmeyince, bilge kendisini ziyârete karar vermiş, evine gitmiş.

Mevsim kış. Adam evinde yalnız. Büyük şöminede odunlar gü-rül gürül yanıyor. Ev sâhibi bilgeyi ocağın başına oturtur. Kendisi de bir şeyler ikram etmek için mutfağa yönelir.

Ocağın başında oturan bilge, gelen ikrâmı kabul etti, fakat ada-ma bir şey demedi. Sanki adam evde yokmuş, sanki kendi evinde oturuyormuş gibi hareket ediyordu. Bütün dikkatini ocağa vermiş, oraya bakıyordu. Bir süre sonra kalktı maşayı eline aldı, iyice köz hâline gelmiş odunlardan birini ocağın bir kenarına koydu. Sonra minderine oturdu. Hâlâ bir şey söylemiyordu. Kenara koymuş ol-duğu közün ateşi yavaş yavaş azaldı, sonra da söndü. Odada çıt çıkmıyordu. İlk baştaki selâmlaşma hâriç, bir tek kelime konuşul-mamıştı.

Bilge gitmeye hazırlanırken, sönmüş közü aldı, tekrar ateşin or-tasına koydu. Bir süre sonra ateşle ve yanan odunların ısıyla çabu-cak parladı.

Bilge ayrılmak için kapıya yöneldiğinde, ev sâhibi dedi ki:

“Sebeb-i ziyâretinizi anlıyorum. Ateş dersiniz için de teşekkür ederim. Bundan sonra sohbetlerinizi hiç aksatmayacağım, ” dedi.

Bu hikâyeyi sizlere niye anlattım? İnanın bilmiyorum. Hoşuma gittiği için belki. Belki konuşmadan anlaşmanın güzelliği beni cez-betti. Bilemiyorum...

Ah, aklıma bir güzel söz geldi. Onu da söyleyip bu bahsi kapatacağım:

“Lokman Hekim’e:

- Hastalarımıza ne yedirelim? diye sorduklarında: “Acı söz yedirmeyin de ne yedirseniz yedin!” cevâbını vermiş.

Bu kadar!...